

**14 TEMMUZ 2020
TARİHİNDE GÜNCELLENMİŞTİR**

FIP SAĞLIK DANIŞMANLIĞI

**COVID-19:
ECZACILAR VE ECZANE İŞGÜCÜ İÇİN KILAVUZ**

ULUSLARARASI ECZACILIK FEDERASYONU

Türkçe Çeviri: Murat Beşik

Editör: Prof. Dr. Terken Baydar, Ph.D., E.R.T
TEB Eczacılık Akademisi Başkanı

COVID-19: ECZACILAR VE ECZANE İŞGÜCÜ İÇİN KILAVUZ

Daha fazla bilgi ortaya çıktığında bu kılavuz FIP tarafından güncellenecektir.

İçindekiler

Bu belgenin hazırlanış amacı	3
Serbest eczanelerin görev ve sorumlulukları	3
Hastane eczanelerinin görev ve sorumlulukları	5
Eczane aracılığıyla yapılacak faaliyetler	6
Eczane personeli	6
Eczane işlemleri ve tesisleri: Güvenliliğin ve hizmetin sürekliliğinin sağlanması	6
Önleyici tedbirler	9
Maske kullanımı: Eczane personeli ve halka tavsiyeler	10
Toplum için tavsiyeler	15
Ayakta tedavi gören hastaların bakımı için tavsiyeler	16
Karantina ve sevk	16
Hafif SARS-CoV-2 semptomları gösteren ve enfeksiyon şüphesi bulunan hastaların evde bakımı	16
Şüpheli durumlarda COVID-19 laboratuvar testi	17
Önemli ilaç, ekipman ve tıbbi sarfların depolanmasının sağlanması	18
Temizlik ve dezenfeksiyon yönetimi	18
Enfeksiyon kontrolü:	19
Diğer önlemler	19
Enfeksiyon kontrolü: El yıkama ve el temizliği	20
Alkol bazlı dezenfektan formülasyonlarının hazırlanması	20
Bilgi kaynağı olarak eczaneler	20
Seyahat etmek ile ilgili endişelerin giderilmesi	21
Kaynakça	22
EK 1: Önemli ekipman, araç ve kişisel korunma ekipmanları listesi	25
EK 2: SARS-CoV-2 virüsünün aerosoller ve farklı yüzeylerde kalabilme süresi ve sıklıkla kontamine olan eşyalar için dezefektan listesi	26
EK 3: El dezenfektanı hazırlamak için DSÖ kılavuzu	27
Geçerlilik	30
Teşekkürler	30

Bu belgenin hazırlanış amacı

Aralık 2019'dan bu yana, yeni bir insan korona virüsü salgını birçok ülkeye yayılarak milyonlarca vaka ve yüzbinlerce ölüme neden olmuştur. Yeni virüs SARS-CoV-2'nin neden olduğu hastalık COVID-19'dur. Virüs toplum içinde solunum damlacıkları ve hasta bireyler ve kontamine yüzeyler ile doğrudan temas ile bulaşır. Virüs bulaşan insanların çoğu hafif veya ortalama semptomlar gösterirken yaklaşık %20'sinde hastalık hastane tedavisine ihtiyaç duyacak şiddette seyretmektedir. Hastalığı daha şiddetli geçirme riski altında bulunan hasta grupları yaşlılar, altta yatan hastalığı olan hastalar ve doğuştan veya edinsel bağışıklık yetersizliği olan hastalardır. Yoğun bakım da dâhil olmak üzere hastanede tedaviye ihtiyaç duyan COVID-19 hastalarının sayısındaki artış, dünyadaki sağlık çalışanlarının ve sağlık sistemlerinin üzerinde büyük bir yük oluşturmaktadır. Bu yük virüsün yayılmasını kontrol altına alabilmek için birçok ülkeyi karantina, acil durum politikaları ve sosyal mesafe tedbirlerini uygulamak zorunda bırakmıştır. Eczacılar dâhil olmak üzere bütün sağlık çalışanları, pandeminin yönetilmesi ve kontrol altına alınmasında hayati bir rol oynamaktadırlar.

Bu belgenin hazırlanış amacı, hem birinci basamak sağlık hizmetleri bağlamında (örn. serbest eczaneler ve birinci basamak sağlık tesisleri) hem de hastane ortamında, eczacılar ve eczane işgücü için COVID-19- hakkında ilgili bilgi ve kılavuz sağlamaktır.

Korona virüsü enfeksiyonları önlenabilir ve karar vericiler, sağlık çalışanları, medya ve toplumun aktif katılımı ile bu salgın durdurulabilir. Bu gerçek, 2003 yılında SARS-CoV (Şiddetli Akut Solunum Sendromu Korona virüsü) veya 2012'de MERS-CoV (Orta Doğu Solunum Sendromu Korona virüsü) gibi önceki korona virüsü salgınlarında gösterilmiş ve birçok ülke mevcut pandemiyi başarıyla kontrol altına alabilmiştir. Bu belge, hastalığın yayılmasının önlenmesinde ve sağlık sistemlerinde etkili hastalık yönetiminde eczacılara ve eczane çalışanlarına destek olmak amacıyla oluşturulmuştur.

Serbest eczanelerin görev ve sorumlulukları

Sağlıkla ilgili endişeleri olan güvenilir, kanıta dayalı bilgiye ihtiyaç duyan kimseler için toplum eczaneleri, sağlık sisteminde ilk temas noktasıdır. Eczaneler ilaç temini ve farmasötik bakım yoluyla tüm nüfusa önemli bir kamu hizmeti sunmaktadır. Hem olağan koşullarda hem de COVID-19 salgını gibi kriz durumlarında bu hizmetlerin devamlılığının sağlanması gerekmektedir. İlacın uzmanları olarak serbest eczacıların hastalara etkili ve güvenli tedavi sağlanmasında roller vardır. Ayrıca reçete yazanların ilaçlarla ilgili sorularını da cevaplarlar.

Bunlara ek olarak eczacılar aşağıdaki sorumluluklara da sahiptir:

- Maskeler, termometreler, gözlükler ve diğer gerekli ekipman dahil olmak üzere talebi karşılamak için ilgili ilaçların ve diğer tıbbi ürünlerle cihazların uygun stoklarının yeterli şekilde satın alınmasını, depolanmasını ve tedarik edilmesini sağlamak
- Tedaviye uygunç da dâhil olmak üzere tedavinin sürekliliğini ve akılcı ilaç kullanımını desteklemek; bu kronik hastalıklara sahip veya izole yaşayan hastalar için özellikle önemlidir
- Salgının kontrol altına alınması için ulusal ve/veya yerel stratejileri takip etmek ve onlara katkıda bulunmak; bunun için ilaçlara ve tıbbi ürünlere akılcı erişimin sağlanması, dağıtım kurallarında değişiklik ve kişisel korunma ekipmanlarının planlı dağıtımı gibi istisnai tedbirler alınması gerekebilir
- Halkı bilgilendirip eğitmek
- Danışmanlık hizmeti sunmak
- Sevk sürecinde yönlendirici olmak
- Hastalıkların önlenmesi faaliyetlerini yaygınlaştırmak
- Enfeksiyon kontrol sürecinin paydaşı olmak
- İzin verildiği yerlerde aşılama yapmak
- Gerekli olduğunda el dezenfektanı üretmek

COVID-19 pandemisi sırasında eczacılar tarafından sunulan istisnai hizmetlerin örneklerini aşağıda bulabilirsiniz. Bazı ülke veya bölgelerde eczacılara, tıbbi başvuruları/randevu taleplerini azaltmak ve bazı kaynakları serbest bırakmak amacıyla uzun süreli hastalıkları olan hastalar için tekrar reçetesi dağıtma yetkisi verilmiştir.

Avustralya

COVID-19 Ulusal Sağlık Planı çerçevesinde elektronik reçetelendirmeye hız verilmiştir. (Avustralya Hükümeti, Sağlık Bakanlığı, 2020)

Avustralya Hükümeti, ilacın dağıtım esnasında mevcut bulunmadığı belirli durumlarda serbest eczacıların reçeteyi yazan hekime danışmaksızın, belirli ilaçları ikame edebilmesinin önünü açan birtakım değişiklikler uygulamaktadır. (Avustralya Hükümeti, Sağlık Bakanlığı, 2020)

Bu uygulamada, hastalıklara karşı daha savunmasız ve kendini karantinaya almış insanlar, ilaç Yardım Şeması'ndan yararlanarak, reçetelerini evden sipariş edebilir ve ilaçlarını virüs bulaşma tehlikesini en aza indirerek evden alabilirler. (Avustralya Hükümeti, Sağlık Bakanlığı, 2020)

Kanada

Kanada, COVID-19 pandemisi boyunca kontrole tabi maddelerin reçetelendirmesi için getirdiği geçici muafiyetler ile eczacıların sözlü siparişleri genişletme, yönlendirme ve kabul etmelerinin, ilaç formülasyonu, dozu ve rejimini değiştirmelerinin vb. uygulamalar ve eczane çalışanlarının reçete teslim etmelerinin önünü açmıştır. (Kanada Eczacıları Birliği, 2020)

Eczacılar, test için genizden numune alabilir (Quebec); internet üzerinden danışmanlık sağlayabilir, reçete yazmak için geçici olarak telefon üzerinden değerlendirmeler sunabilir (Manitoba); COVID-19 ile ilgili geri ödemesi yapılan değerlendirme, bilgilendirme ve bakımı hizmetleri sağlayabilir (20\$/talep; 5 talep/kişi/gün) (Alberta); internet veya telefon üzerinden daha birçok hizmeti sağlayabilirler (tedavi değerlendirme, tedavi danışmanlığı, opioid agonisti tedavinin alındığına tanıklık etmek, tıbbi bir cihazın nasıl kullanıldığını göstermek ve reçete yazma ile ilgili danışmanlık). (Kanada Eczacılar Birliği, 2020)

İtalya

Kızılhaç ile imzalanan bir protokol ile serbest eczaneler, karantina süresinde evden çıkamayan (veya çıkmaması gereken) hastaların ilaçlarının evlerine teslim edilmesini sağladılar. (Federfarma, 2020)

Portekiz

HIV, kanser, multipl skleroz gibi dağıtımı hastanede yapılan ve belirli bir uzmanlık alanına ait ilaçları serbest eczacıların da dağıtabilmesinin önü açılmış, böylece hastaların hastaneye gitmeden ilaçlarını alabilmeleri sağlanmıştır. Bu hizmet ayrıca ilaçların eve teslimini ve ilaç danışmanlığını da sağlamıştır. (Portekiz Eczacılar Birliği, 2020)

İspanya

Aile içi şiddet mağdurları eczanede şifreli bir sözcük ("Mask19") ile karantina süresince polis yardımı talep edebilir olmuştur. (Burgen, 2020)

İspanya Genel Eczacılık Konseyi, Sağlık Bakanlığı'na maske dağıtımının eczanelerden ve kar amacı güdülmeyen yapılmasını teklif etmiştir. (İspanya Genel Eczacılık Konseyi, 2020)

Uganda

El hijyeninin sağlanması için su ve sabuna her zaman erişim sağlanamayan bölgelerde, farklı alanlardan bir grup sağlık öğrencisi, hastalığın yayılmasının önüne geçebilmek için el hijyeni sağlamanın önemli noktaları üzerine bilgilendirici materyaller ve el dezenfektanı üretimi için sorgum isimli yerel bir bitkiden nasıl etanol elde edileceğine ilişkin bir yöntem geliştirmiştir. (Nalukwago, Kanyange, Ahimbisibwe, & Ebbarnezh, 2020)

Birleşik Krallık

İskoç Sağlık Kurulları, COVID-19'a verilen mücadele kapsamında eczacıların, Acil Bakım Özeti Bilgi Setine erişimlerini sağlamıştır. (İskoçya Hükümeti, Toplum Sağlığı ve Sosyal Hizmet Müdürlüğü, 2020)

Eczacıların, reçete olmaması veya eksiklik durumlarında (belirli koşullarda) kontrole tabi ilaçların acil durumlarda tedarikini sağlayabilmesinin önünü açan istisna durumlara dair bir Mevzuat çıkarmışlardır. (Eczacılık Hizmetleri Müzakere Komitesi, 2020)

Amerika Birleşik Devletleri

Lisanslı eczacılar hızlı COVID-19 testleri sipariş etme ve uygulama yetkisine sahiptir. (Birleşik Devletler Sağlık Bakanlığı, 2020)

New York Eyaleti, eczacılara aşı geliştirildikten sonra COVID-19 aşısını uygulama yetkisi vermiştir. (Hoylman, 2020)

Amerikan Eczacıları Birliği, sağlık sigortalarına ve farmasötik yardım programı yöneticilerine idari engelleri derhal kaldırma veya feragat etme çağrısı yapmıştır. (Amerikan Eczacıları Birliği, 2020)

Hastane eczanelerinin görev ve sorumlulukları

Hastane eczaneleri şu konularda önemli rol oynamaktadırlar:

- Maskeler, termometreler ve diğer gerekli ekipman dahil olmak üzere talebi karşılamak için ilgili ilaçların ve diğer tıbbi ürünlerle cihazların uygun stoklarının yeterli şekilde satın alınmasını, depolanmasını ve tedarik edilmesini sağlamak.
- Hastane eczanesi tarafından yönetilmiyorsa da bu ürünlerin yeterli şekilde tedarik edilmesini sağlamak.
- Hasta bakımı ve hastalara destek için diğer sağlık çalışanları ile işbirliği yapmak.
- Hastane içinde önleme ve enfeksiyon kontrol sürecinde yer almak
- Farmasötik bakım bilgilendirme ve danışmanlık hizmeti sunmak
- Sunulan farmasötik/tıbbi ürünlerin akılcı kullanımını sağlamak. Örneğin, sağlık çalışanlarının maskelerini sürekli olarak düzgün bir şekilde takmalarını ve bulaşmayı önlemek için bunları doğru bir şekilde nasıl çıkaracaklarını bilmelerinin sağlanması.
- Tıbbi tedarik noksanlığı (örn., maske, önlük, eldiven) bağlamında bileşik steril preparatlarla ilgili olarak hasta güvenliliğini temin etmek (örn., maske, önlük, eldiven).
- Gerekli olduğunda el dezenfektanı hazırlamak.
- Farmakovijilans ve tedavi sonuçlarının izlenmesi.

Salgın sırasında serbest eczanelere ve COVID-19 ile ilgili rollere ek olarak, hastane eczaneleri de ilaç ve farmasötik bakım yoluyla (hastanede yatan ve ayakta tedavi gören) hastalara ve sağlık ekiplerine önemli bir hizmet sunmaktadır. Bu hizmetlerin devamlılığının sağlanması önemlidir.

Çin'de Song ve ark., pandemi süresince eczacıların kritik rolünün önemini bir kez daha göstererek, hastaneye kaldırılan hastalar için kanıta dayalı tedavi seçenekleri, ilaç etkileşimleri yönetimi ve tedavi izleme gibi birçok konuda tavsiyeler içeren farmasötik bakım çerçevesi tanımlamışlardır. (Song, Hu, Zheng, Yang, & Zhao, 2020)

Avrupa'daki ülke örnekleri hakkında daha ayrıntılı bilgiye, Avrupa Hastane Eczacıları Birliği'nin internet sitesinden erişebilirsiniz.

Eczane aracılığıyla yapılacak faaliyetler

Eczane personeli

COVID-19 ile mücadelede en ön safta olan eczacıların, virüs kapma olasılıkları vardır; çünkü enfekte kişilerle sürekli etkileşim içindedirler. Bu yüzden, her sağlık çalışanı kendisini korumak için gerekli tedbirleri almalıdır.

Tüm eczane ekibi sadece COVID-19 enfeksiyonu şüphesi olduğunda ne yapılacağı konusunda değil, aynı zamanda eczanede ve toplumda enfeksiyonu önlemek için önlemleri teşvik etmek için de eğitilmelidir. Bu nedenle, tüm eczane ekibinin aşağıdaki konularda eğitim alması ve bu eğitimlerin düzenli olarak güncellenmesi önerilir:

- COVID-19'un özellikle belirtileri, kuluçka (inkübasyon) süresi ve bulaşma şekli hakkında teknik ve bilimsel bilgiler;
- Etkilenen bölgeler hakkında epidemiyolojik bilgiler. Ülkelerdeki onaylanmış vaka sayılarının güncellenmiş rakamları için internetten <https://www.worldometers.info/coronavirus/> sayfasını ve/veya Johns Hopkins Üniversitesi Sistem Bilimi ve Mühendisliği Merkezi tarafından hazırlanan internet sayfasını ziyaret ediniz.
- Dezenfektanlar, uygun el hijyeni ve kişisel korunma ekipmanlarının kullanımı hakkında bilgiler de dâhil olmak üzere önleme tedbirleri hakkında bilgi;
- Her eczanenin uygulaması gereken stratejiler de dâhil olmak üzere şüpheli bir vakada nasıl ilerleneceği hakkında bilgi;
- Müdahaleyi destekleyecek materyaller (bilgilendirme broşürleri, müdahale akış şemaları ve doğru bilgi bulunan internet siteleri). (Centro de Informaço do Medicamento - CEDIME Portekiz, 2020)

Eczane işlemleri ve tesisleri: Güvenliliğin ve hizmetin sürekliliğinin sağlanması

Mesleki gözetim/ yönetici eczacı

Eczacının eczanede bulunmaması ve rolünü yerine getirememesi durumunda, sorumluluk mesul müdür olarak eczane personelinden olan veya olmayan ikinci bir eczacı tarafından üstlenilir. Bu "ikinci" eczacı, eczanenin ve personelin tüm faaliyetlerinin denetlenmesinden sorumlu olmalıdır.

Eczane ekibi

Eczanede, kontaminasyon riskini en aza indirirken eczane faaliyetlerinin sürekliliğini temin edecek önlemler alınmalıdır. Ekibin vardiyalara bölünmesi (örn., sabah bir ve öğleden sonra bir kişi), çalışanlar arasında güvenli mesafe bırakılacak şekilde eczanenin yeniden organize edilmesi ve dezenfeksiyon prosedür ve programının oluşturulması alınacak önlemlerden bazılarıdır.

Eczane personeli içinde doğrulanan bir COVID-19 vakası mevcut ise bu çalışanla yakın temasta olan diğer eczane personeli (örn., onunla aynı vardiyada çalışan) enfeksiyon ihtimaline karşı takip edilmeli ve gerekirse yerel halk sağlığı tavsiyeleri doğrultusunda karantinaya alınmalıdır. Bir personelin karantinaya alınması durumunda eczane çalışma programı ve çalışma saatleri de dâhil olmak üzere eczane faaliyetleri yeni duruma uyarlanmalıdır.

Açılış saatleri

Bir eczanenin COVID-19 nedeniyle personelin bulunmaması yüzünden normal çalışma saatlerini karşılayamaması durumunda, yeni çalışma saatleri en azından eczanenin dışında görünür bir yerde halka bildirilmelidir. (en. *Ülkemizde ilgi düzenlemeler bağlı bulunan Eczacı Odası ve İl Sağlık Müdürlüğü ile iletişim halinde yürütülmektedir.*) Yeni çalışma süreleri, ilaç tedariki açısından topluma en az düzeyde hizmet sunmalıdır.

Kapanma ve çalışma saatlerinin azaltılması gibi durumlara karşı belirli bölgelerde (il, ilçe, belde vb.) eczane hizmetlerinin değerlendirilmesi için bir bilişim sistemi geliştirilmesi bu durumlarda önemli olabilir.

Hasta/müşteri hizmetleri

Belirli bir bölgede (ülkeden ülkeye değişebilen ve özellikle sadece bir eczane bulunan topluluklarda) ilaç ve hizmet tedarikinin sürekliliğini sağlamak için çeşitli tedbirlerle hastalarla/müşterilerle temas en aza indirilmelidir.

Eczanede aynı anda bulunabilecek maksimum insan sayısını azaltmak için birçok yöntem uygulanabilir. İnternet üzerinden reçete tekrarı talebi, internet üzerinden reçetelendirme, ilaçların eve teslimi, eczane dışında veya araca teslim ve telefon üzerinden eğitim ve danışmanlık sağlanması bu yöntemlerden bazılarıdır. *(en. Mevzuat açısından uygun olan ülkelerde yer alan uygulamalardan bazıları belirtilmiştir.)*

Mümkün olduğu durumlarda ayrı bir personel kapıda bekleyerek daha büyük enfeksiyon riski altında olabilecek hastalara triyaj uygulayabilir (seyahat geçmişi, enfekte hastalarla temas geçmişi, semptomları).

Dağıtım alanının önüne veya tezgahın üstüne plastik saydam bir kalkan (perde) da konulabilir. Eczaneye geleneler ile eczane personel arasındaki yaklaşık 2 metrelik mesafeyi ve hastaların hangi yöne doğru hareket etmeleri gerektiğini belirtmek için yere işaretler yerleştirilmelidir. Eczane personelinin hastaya danışmanlık sağlayabilmek için görev yerini terk etmesi gerekirse, uygun kişisel korunma ekipmanı kullanmaları tavsiye edilmelidir.

İlaç tedariki

Pandemi sırasında eczaneler, gerekli olmayan ürünler yerine, ilgili ilaçlarla tıbbi cihazların hazırlanıp verilmesine öncelik tanımalıdır.

Mümkün olduğunda, eczanelere ilaç tedariki, kurye eczaneye (veya en azından eczanenin halka açık olmayan alanlarına) girmeden yapılmalıdır. Ayrıca, depolar/kooperatifler tarafından ilaç teslimi için kullanılan kutular, eczane tesislerine alınmadan önce temizlenmeli ve dezenfekte edilmelidir.

İlaçların eve teslim edilmesi (en.İlgili mevzuatın uygun olduğu ülkelerde)

Özellikle diğer eczanelerin kapatılabileceği küçük kasabalarda/beldelerde, hastalara ve halka gerekli ilaç tedarikini sağlamak için açık eczaneler, ilaçların eve teslimini organize edebilir. Bu hizmeti sunabilen eczanelerin, özellikle evde karantina veya izolasyonda olabilecek, daha yüksek bir risk grubundaki veya hareket kabiliyeti azalmış hastalar için bunu yapmaları teşvik edilebilir. Hastanın ilaçlardan en iyi şekilde yararlanmasını sağlayabilmek için bu hizmet telefon üzerinden sunulacak hasta takibi hizmeti ile tamamlanmalıdır. İlaçların eve teslimi hizmeti uygun farmasötik bakım sağlanmadan sunulmamalıdır. Dijital sağlık araçları ve eğitim materyalleri de hasta eğitimi ve danışmanlığında kullanılabilir.

Eve teslimat durumunda, teslimattan sorumlu kişi hasta ve hastanın kişisel eşyaları ile doğrudan temastan kaçınmalı ve uygun şekilde korunmalıdır. İlaçlar ve diğer eşyalar hastanın/müşterinin kapısının dışında veya belirtilen başka bir yerde bırakılabilir ve teslimatı yapan kişi, ilaçların hasta veya yetkili kişi tarafından alındığını görecektir şekilde 1-2 metrelik güvenli bir mesafeyi koruyarak hareket etmelidir.

İtalyan Serbest Eczane Sahipleri Federasyonu (FEDERFARMA) ve İspanya Genel Eczacılık Konseyi, 65 yaşından büyük veya karantina veya ev izolasyonunda olan hastalar için günde 24 saat ücretsiz teslimat hizmeti konusunda kendi ülkelerindeki Kızılhaç Bürosu ile işbirliği yapmıştır. (Federfarma, 2020) (Cornejo, 2020)

İhtiyaç duyulduğunda, serbest eczaneler gerekli ilaçların verilmesinde teslimatında da iş birliği yapabilir. (INFARMED - Autoridade Nacional do Medicamento e Produtos de Saúde, 2020)

Eczanede halka açık alan

1. Birden fazla kişinin ürünlere dokunmasını önlemek için eczaneye gelenlerin, kendi kendilerine seçebilecekleri ürünlere erişimleri kısıtlanmalıdır. Bunlara mümkünse yalnızca eczane personeli tarafından erişilmelidir.
2. Hastalara hizmet verilen bütün tezgahlar ve hastaların dokunduğu alanlar düzenli olarak temizlenmeli ve dezenfekte edilmelidir. Eczane bekleme alanlarında gazete ve dergi gibi ortak kullanılan eşyaların kullanımına son verilmelidir
3. İnsanların eczane içinde yoğunlaşmasını önlemek için eczane içinde bulunan insan sayısı sınırlandırılmalıdır. Bu limitin aşılması durumunda hastalardan ve müşterilerden eczane dışında sıralarını beklemeleri istenmelidir. Her durumda, sırada beklerken aralarında 1-2 metre mesafe bırakılmalıdır.

Hastalara/müşteriye uyarı

Eczanenin girişine, hastaların/müşterilerin girmeden önce benimsemesi gereken ana tavsiyeleri içeren bir uyarı yerleştirin. Örneğin:

1. Eczaneye girerken ellerinizi dezenfekte edin (onlar için eczanenin girişine dezenfektan yerleştirin).
2. Eczanedeki diğer insanlar ve eczane personeli arasında, 1-2 metre mesafe bıraktığınızdan emin olun.
3. Sizin için hazırlanmış olan zemin işaretlemelerinin dışına çıkmayın;
4. Öksürürken veya hapsirirken ağızınızı bir mendil kullanın (kullanıldıktan sonra uygun bir çöp kutusuna atmalı ve bir daha kullanmamalısınız) veya dirseğinizle kapatın.
5. Eczanedeyken el sıkışmaktan kaçının.
6. Reçetelerinizi önceden hazırlayın.
7. Eczanede bulunması gereken insan sayısına/kısıtlamasına saygı gösterin.

Eczane kapısına ateş, solunum semptomları veya diğer COVID-19 semptomları olan hastaların eczaneye girmemelerini söyleyen işaretler asın; doğrulanmış veya şüpheli COVID-19 vakaları ile veya etkilenen bölgelere yakınlarda seyahat geçmişi olanlarla yakın zamanda teması olduğu bilinenler için uygun talimatları izleyin ve acil yardım hattını arayın.

Eczane tezgâhları

1. Mümkünse, tezgâh başına veya tezgâhlarda belli konumlara bir çalışan tahsis edin ve ürün alıp-vermeden kaçının. Kalem ve ataç gibi eşyaları ortak kullanmaktan kaçının.
2. Tezgâhın arkasındaki eczane personelinin tümü yüz maskesi takmalıdır. Özellikle tezgâh üstü plastik bölmelerin/kalkanların bulunmadığı eczanelerde maske ile birlikte yüz kalkanı (siperlik) da kullanılabilir.
3. Eczane tezgâh(lar)ı üzerinde sadece gerekli nesnelere bulundurun.
4. Her müşteri/hastadan sonra tezgâhı ve ödeme alanlarını silin ve dezenfekte edin.
5. Her hastaya/müşteriye baktıktan sonra elleri dezenfekte etmek için alkol bazlı bir solüsyon bulundurun. Hastaların dokunduğu eşyalara temas etmekten kaçının.
6. Mevzuatın uygun olduğu bölgelerde, hastaları ilaçlarını eczanenin internet sitesinden veya diğer elektronik iletişim yöntemleri kullanarak (yetki alanına bağlı olarak) sipariş etmeye ve evlerine veya iş yerlerine teslim edilmesini istemeye teşvik edin. Yukarıda ifade edildiği gibi bu hizmet sunulacak hasta takibi hizmeti ile tamamlanmalıdır (Telefonla).
7. Sigorta veya sosyal yardım belgelerine temas etmekten kaçının. Bunun yerine hastadan belgenin resmini çekmesini veya üzerindeki bilgileri sesli okumasını rica edin (mümkün olduğunca).

Sosyal mesafe

1. Herhangi bir zamanda eczaneye giren hasta/müşteri sayısını sınırlayın.
2. Bir hastaya bakarken en az 1 metre (tercihen daha fazla) güvenli bir mesafe

- belirleyin.
3. Gerekirse bu mesafeye uzanmak üzere, reçeteleri toplamak, ilaçları teslim etmek ve ödemeyi işlemek için bir tepsi kullanılabilir.
 4. Hastalara beklerken aralarında en az 1-2 metre güvenli mesafe bırakmalarını tavsiye edin ve nerede durabileceklerini belirtmek için zemin işaret bandı kullanın.

Hastalara/müşterilere tavsiyeler:

1. Eczanede uzun süre kalmaktan kaçının.
2. Yaşlıysanız veya eş zamanlı hastalıklarınız varsa eczaneye gelmekten kaçınin. Reçete tekrarlarının internet veya telefon üzerinden yapılmadığı durumlarda mümkünse bu tür hastalar bir aile üyesinden, bakıcısından, bir arkadaşından veya bir komşusundan eczaneye gitmelerini istemelidir. (Associação Nacional das Farmácias de Portugal, 2020)

Eczanede farmasötik hizmet ve faaliyetler için tavsiyeler

1. Hasta başı testler (tansiyon, kolesterol, şeker ölçümü), gebelik testleri veya aşı ve enjekte edilebilir maddelerin (mevzuatın uygun olduğu yerlerde) uygulanması ve bir hastayla doğrudan temas gerektiren diğer tüm hizmetlerde yüz kalkanı ile maske, eldiven ve gözlük kullanımı gibi ek koruyucu önlemler alınmalıdır.
2. Önceki maddede bahsedilen hizmetlerin, ekibin sağlığı için risk oluşturmaları durumunda (örn., solunum yolu enfeksiyonu semptomları olan hastalar için), kısıtlanması veya kesintiye uğratılması gerekebilir.

Eczane ekibi için tavsiyeler

1. Bağışıklık sistemlerini tehdit eden hastalıkları olan çalışanlar her zaman maske kullanmalı ve tercihen arka ofis görevlerini yerine getirmelidir. El hijyeni önlemleri güçlendirilmelidir.
2. Semptom gösteren veya yakın zamanda kesin veya şüpheli pozitif COVID-19 hastaları ile yakın temasta bulunan personel evde kalmalı ve COVID-19 bulaşması ihtimaline karşı test yaptırmalıdır.
3. Çalışanlar önlüklerini daha sık değiştirmelidir.
4. Bilezik, saat ve yüzük gibi aksesuarların takılmasından kaçınılmalıdır.
5. Uzun saçlar veya sakal, maskelerin verimliliğini düşürebilir.
6. Maske ve/veya gözlük gibi takılıp çıkarılırken, öncesinde ve sonrasında ellerin hijyeni sağlanıp dezenfekte edilmelidir.
7. Çalışma yerleri, klavye ve kapı kolu gibi sürekli olarak temas edilen yüzeyler düzenli olarak temizlenmeli ve dezenfekte edilmelidir. Eczanede temizlik protokolü olmalı ve bu mevcut protokol uygulanmalıdır.
8. Kişisel korunma ekipmanlarının güvenli kullanımı, atılması ve bertaraf edilmesi personele gösterilmelidir.

Önleyici tedbirler

Eczacılar ve eczane personeli aşağıdaki yöntemlerle COVID-19'un yayılmasının önlenmesinde çok önemli bir rol oynayabilir:

- Hastalığın doğasını, nasıl bulaştığını ve bulaşmasının nasıl önenebileceğini anlayarak;
- COVID-19'a karşı geliştirilen stratejilerle ilgili olarak ulusal düzeydeki bilgi kaynaklarına (ve COVID-19 vakalarını yönlendirebilecekleri en yakın sağlık birimi ile COVID-19 acil durum hattına) nasıl ulaşılacağını bilerek ve bu bilgileri sürekli güncel tutarak;
- Dijital araçlar da kullanarak toplumu bilgilendirerek, tavsiyeler vererek ve farmasötik bakım eğitimi vererek;
- Gerekli ürünleri tedarik ederek;
- Bireyleri ve aileleri, şüpheli COVID-19 vakalarında alınması gereken önlemler hakkında yayımlanan ulusal tavsiyeleri takip etmeye teşvik ederek.

Uygun ortam ve ekipmana sahip olmayan birinci basamak sağlık merkezleri, eczaneler

veya diğerk sağlık tesisleri (geleneksel tıp tesisleri dâhil), hastalığın önlenmesinde önemli bir rol oynayabilir, ancak COVID-19 hastalarını tedavi etmek veya yönetmek için uygun tesisler değildir.

Hastaları yetersiz ortamlarda tedavi etmeye çalışmak, sağlık çalışanlarını ve diğerlerini daha da risk altına sokabilir.

Bunlara ek olarak aşağıdaki tedbirler de eczane yönetiminde göz önünde bulundurulabilir (Çin Eczacılar Birliği, 2020):

1. Acil durum planları ve iş akış şemaları geliştirmek
2. Bütün personelin katıldığı eğitimlerin gerçekleştirilmesi
3. Eczacıların ve eczane personelinin sağlık durumuna stres ve psikolojik durumlarını da gözeterek odaklanması
4. Eczane personelinin korunması
5. Eczacıların enfeksiyon izleme kapasitelerinin artırılması
6. Yeterli düzeyde temizlik ve dezenfeksiyon yönetiminin sağlanması
7. Hasta triyajı ve danışmanlık süreçlerinin uygulanması
8. Hasta eğitiminin güçlendirilmesi
9. Enfeksiyon bulaşma yönetiminin güçlendirilmesi
10. Tıbbi atık yönetiminin geliştirilmesi

Çin Eczacılar Birliği tarafından geliştirilen yukarıdaki her bir madde için daha ayrıntılı tavsiyelere FIP internet sitesi üzerinden ulaşabilirsiniz.

Maske kullanımı: Eczane personeli ve halka tavsiyeler

Maske kullanımı, COVID-19 dahil olmak üzere belirli viral solunum yolu hastalıklarının yayılmasının sınırlandırıcı önleme ve kontrol tedbirlerinin bir parçasıdır. Maskeler hem sağlıklı insanların korunması (enfekte biriyle temasa girdiklerinde kendilerini korumak için) veya kaynak kontrolü (enfekte birinin hastalığı yaymasını engellemek için) kullanılabilir.

Bugüne kadar elde edilen veriler, COVID 19'un en yaygın bulaşma biçiminin kişisel korunma ekipmanı giymeden semptomatik bireylerle yakın temas veya enfekte insanların dokunduğu veya yakınında bulunduğu yüzeyler ile temas kaynaklı olduğunu göstermektedir. Virüs bulaşan ancak semptom göstermeyen bireylerden kaynaklı, semptom öncesi bulaşın da gerçekleşme olasılığı mevcuttur. Çok özel durumlarda aerosollerden de bulaşma gerçekleşebilir, bu durum büyük oranda hastane ortamında gerçekleşen aerosol üreten süreçlerde ilgilidir.

Hapşırma veya öksürük sırasında, büyüklükleri çeşitlilik gösterse de, büyük damlacıklar, dışarı atılan solunum damlacıklarının toplam hacminin çoğunu oluşturur ve bunlar hızla yere düşme eğilimindedir. Ancak, hapşırma ve öksürük, bir süre havada bulunacak ve başkaları tarafından solunacak kadar küçük aerosoller de üretebilir. Yine de bu durum, yerçekimi, yerel hava akışlarının yönü ve gücü, sıcaklık ve buharlaşma nedeniyle damlacıkların hem boyutunu hem de kütlesini etkileyecek bağıl nem gibi bir dizi faktörden etkilenir. (Dünya Sağlık Örgütü, 2009).

DSÖ'nün maske kullanımı ile ilgili olarak Haziran ayında yayımladığı en güncel tavsiyeler (Dünya Sağlık Örgütü, 2020) şunlardır:

- COVID-19 hastalarına doğrudan bakım sunan sağlık çalışanları doğru özelliklere sahip medikal maske kullanmalıdırlar (damlacık ve temas önlemlerinin bir parçası olarak kullandıkları kişisel korunma ekipmanlarına ek olarak).
- Aerosol üreten süreçlerin gerçekleştiği COVID-19 bakım ortamlarında (örn., COVID-19 yoğun bakım veya yarı yoğun bakım birimleri), DSÖ sağlık çalışanlarının uygun bir solunum maskesi kullanmalarını önermektedir.

- Virüsün yayılmasını engellemek için halk maske takmaya teşvik edilmelidir (tıbbi veya tıbbi olmayan maske).

Farmasötik ürünlerin doğru ve akılcı kullanımı hususlarında hastane çalışanlarına karşı danışman rollerinde hastane eczacıları, maske ve solunum cihazı kullanımı üzerine tavsiyeleri takip etmelidir.

Solunum cihazlarının doğru (ve yanlış) kullanımı hakkındaki kılavuzları ilgili CDC broşüründe bulabilirsiniz.

Eczacılar için kişisel korunma ekipmanı tavsiyeleri

Eczane personelinin, SARS-CoV-2 bulaşmış olma ihtimali olan kişilerle sık sık ve/veya yakın temasta oldukları için COVID-19'a orta düzeyde maruz kalma riski taşıdıkları düşünülmelidir. (ABD Çalışma Bakanlığı - İş Sağlığı ve Güvenliği İdaresi, 2020) Bulaşmanın, asemptomatik ve/veya semptom öncesi bireylerden (Ruiyun Li, 2020) ve eczacılarla eczane işgücünün halkla (enfekte kişiler dahil) sık sık temasından kaynaklandığı göz önüne alındığında, eldiven, önlük, yüz maskesi ve/veya yüz siperi veya gözlük kullanmaları gerekebilir. Bununla birlikte, orta düzeyde maruz kalma riski altındaki çalışanlar için maske takmak, eldiven kullanmak ve göz koruması sağlamak, işyerindeki görevlerine, işverenin tehlike değerlendirmesinin sonuçlarına ve çalışanların çalışma ortamında maruz kaldıkları risk türlerine göre değişir. (ABD Çalışma Bakanlığı - İş Sağlığı ve Güvenliği İdaresi, 2020)

Eczacıların ve eczane personelinin kendilerini COVID-19'dan korumalarının bir parçası olarak, COVID-19 riskini ve her bir riskin nasıl yönetileceğini belirlemek için eczanede risk değerlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Risk değerlendirme, en etkiliden en az etkili olana doğru standart kontroller hiyerarşisi temelinde yapılmalıdır: Eliminasyon (tehlikeyi ortadan kaldırmak; yönlendirme işaretleri kullanmak; kendini hasta hissedenlere eczaneye girmemeleri telkininde bulunmak), ikame (tehlikenin yerini değiştirmek), mühendislik kontrolleri (insanları tehlikeden uzak tutmak, örneğin yakın temastan kaçınmak için tezgah üstünde cam veya plastik bariyer kullanmak), idari kontroller (insanların çalışma biçiminin değiştirilmesi, örneğin insanlar arasında teması en aza indirecek yeri süreçler geliştirmek) ve kişisel korunma ekipmanları. Kişisel korunma ekipmanı gereksinimleri bireysel risk düzeyi ile birlikte yerel koşullara bağlıdır. Aşağıda hangi durumlarda hangi kişisel korunma ekipmanlarının tercih edilmesine dair tavsiyeler bulabilirsiniz; ancak, bu tavsiyeler duruma, hasta bireye ve resmi yerel kılavuzlara uyarlanmalıdır.

Eczanede kişisel korunma ekipmanları kullanılırken ekipman tedarik ihtiyaçlarını, ekipman özelliklerini, eczane personelinin bireysel risklerini, ilgili eğitimleri ve kişisel korunma ekipmanlarının güvenli kullanımını izlemek için ayrı bir görevli belirlenmelidir.

Toplum eczaneleri

Hastalarla veya diğer personelle yakın temas halinde olmayan eczane personelinin solunum damlacıklarına maruz kalması olasılığı düşüktür; dolayısıyla, kişisel korunma ekipmanı kullanmaları şart değildir. Yine de eczane personeline hastalık bulaşması ihtimaline karşı bütün eczane personelinin kişisel korunma ekipmanı kullanması tavsiye edilmektedir.

Hastalarla en az 2 metrelik bir mesafeyi koruyamayan eczane personeli, DSÖ'nün sağlık çalışanları için tıbbi maske kullanımı tavsiyelerine uygun olan bir maske kullanılmalıdır. Yüz maskelerinin tek kullanımlık cerrahi olanlarının kullanımı, eczane personeli için bir seçenektir. Kişisel koruyucu ekipman kullanımı yukarıda ele alındığı üzere düzenli el yıkama ve üst düzey kontroller (eliminasyon, ikame, mühendislik kontrolleri ve idari kontroller) ile desteklenmelidir. Eczanelerde, bulaş kaynağının kontrolü için bütün personelin maske kullanması sağlanmalıdır.

Eğer eczane personelinin kesin veya şüpheli vakalarla yakın temasa girme ihtimali mevcutsa maskelere ek olarak eldiven, gözlük, önlük gibi kişisel koruma ekipmanlarının da

kullanımı gerekebilir. Örneğin, eczanenin ayrı bir karantina odası varsa, kişisel korunma ekipmanı seti ulaşılabilir şekilde hazır bulundurulabilir. Bu hastalarla etkileşime girecek personel, hazırda bekletilen bu ekipmanların kullanımı konusunda eğitilmelidir.

Hastane eczaneleri

Serbest eczane kılavuzlarında belirtilen hususlar hasta bakımında çalışan hastane eczanesi personeli için de geçerlidir. Hastalar ile çalışan veya hastalarla ilgilenen personel, çalıştıkları alanla ilgili tavsiyeler doğrultusunda çalışmalıdır. Gerekirse eldiven, önlük, göz koruması ve tıbbi veya aerosol üretimi yapılan yerlerde özel standartlı maske kullanmalıdırlar. Hastalara doğrudan bakım sağlayan sağlık çalışanlarının koruyucu ekipman kullanımı, duruma göre her hasta veya her bakım seansı için ayrı ekipman şeklinde olabilir. Kişisel korunma ekipmanı kullanan sağlık çalışanları “yapılması ve yapılmaması gerekenler” hususunda eğitilmeli ve solunum maskeleri kullanımı söz konusu olduğunda, malzemelerin kullanımdan önce ilgili personel test edilmelidir.

Toplum için tavsiyeler

Yapılan araştırmalarda da ifade edildiği üzere, COVID-19 daha semptomlar başlamadan önce bulaştırılabildiği için enfekte olmuş, ancak belirti göstermeyenler ve taşıyıcılar da dahil olmak üzere herkesin yüz maskesi takması durumunda, toplumda bulaşma riski azalabilir. Bununla birlikte, yüz maskelerinin toplumdaki solunum yolu enfeksiyonlarına karşı etkili bir koruma sağlayabildiğine dair kanıtlar yeterli değildir. Ayrıca, tıbbi düzeydeki yüz maskelerinin genel halk tarafından kullanılması, fiyatların yükselmesiyle birlikte yüz maskeleri için küresel arz sıkıntısını arttırmakta ve ön saflarda çalışan sağlık uzmanlarına yapılan tedariklerin kısıtlanması riskini arttırmaktadır. (Shuo Feng, 2020). Toplumda kumaş maskenin kullanılması tıbbi maskenin iyi bir alternatifidir. Belirti göstermeyen bireyler, bu maskeleri kullanarak virüsün yayılmasının engellenmesine katkıda bulunabilirler. Bu maskeler, maskeyi takan kişinin enfekte olmasını önlemek için kullanılmamalıdır, çünkü bu yönde bir kanıt henüz bulunmamaktadır.

Sağlık yetkilileri, ön saflarda çalışan sağlık uzmanları ile yaşlılar (özellikle 65 yaş üzeri) ve altta yatan sağlık sorunları olan kişiler de dahil olmak üzere enfeksiyon ve ölüm riski daha yüksek olan, toplumdaki en savunmasız nüfusun ihtiyaçlarına öncelik vermek için yüz maskesi dağıtımını en uygun şekilde yapılmasını sağlamalıdır. Özellikle, tek kullanımlık maskeleri değiştirmemek gibi yüz maskelerinin yanlış kullanımı, koruyucu etkiyi tehlikeye atabilir ve hatta enfeksiyon riskini arttırabilir. (Shuo Feng, 2020)

Karantinadaki kişilerin herhangi bir nedenle evden ayrılmaları gerekiyorsa, potansiyel asemptomatik veya semptom öncesi bulaşmayı önlemek için yüz maskesi takmalarını tavsiye etmek mantıklıdır. Ayrıca, yaşlılar ve altta yatan sağlık sorunları olanlar gibi savunmasız kişiler, varsa yüz maskesi takmalıdır. (Shuo Feng, 2020)

Özetle, FIP halka aşağıdaki durumlarda maske takmalarını önermektedir:

- COVID-19 enfeksiyonu olduğundan şüphelenilen bir kişiye bakıyorlarsa.
- Öksürük, hapsirme ve ateş gibi semptomları varsa.
- Özellikle 65 yaş üzeri yaşlılar ve altta yatan sağlık sorunları olan kişiler dahil olmak üzere daha yüksek risk grubundakiler, halka açık yerlerde veya başkalarının yanındayken.
- Karantinadayken herhangi bir nedenle evden ayrılmaları gerekiyorsa, potansiyel asemptomatik veya semptomatik bulaşmayı önlemek için (yani, onaylanmış veya potansiyel olarak pozitif bir COVID-19 vakası ile temasın ardından önleyici izolasyondayken).

Özellikle toplu taşıma gibi sosyal mesafenin mümkün olmadığı yerlerde tıbbi olmayan yüz maskesi kullanımına önem verilmelidir.

Aşağıdakilere dikkat edilmelidir:

- Maske kullanımı yalnızca uygun alkol bazlı el hijyeni veya sabun ve su ile sık sık el temizliği ile birlikte etkilidir.

- Maske takıyorsanız, nasıl kullanılacağını ve uygun şekilde nasıl bertaraf edileceğini bilmelisiniz. (World Health Organization, 2020)

Maske nasıl takılır, kullanılır, çıkarılır ve atılır?

1. Maskeye dokunmadan önce, ellerinizi alkol bazlı el ovma dezenfektanları veya sabun ve su ile temizleyin
2. Maskeyi takmadan önce yırtık ve delik olup olmadığına bakın
3. Hangi tarafın üst taraf (metal şeridin olduğu yerde) olduğunu görmek için döndürüp bakın.
4. Maskenin doğru tarafının dışarıya baktığından emin olun (renkli taraf).
5. Maskeyi yüzünüze yerleştirin. Maskenin metal şeridini veya sert kenarını, burnunuzun şeklini alacak biçimde sıkıştırın.
6. Maskenin ağzınızı ve çenenizi kapattığından emin olun.
7. Kullandıktan sonra maskeyi çıkarın; maskenin kontamine olma potansiyeline sahip yüzeylerine dokunmamak için maskeyi yüzünüzden ve kıyafetlerinizden uzak tutarken kulakların arkasındaki lastikleri çıkarın.
8. Kullanımdan hemen sonra maskeyi kapalı bir kutuya atın.
9. Maskeye dokunduktan veya attıktan sonra el hijyeni uygulayın. Alkol bazlı el ovma maddeleri kullanın veya gözle görülür şekilde kirlenmişse ellerinizi su ve sabunla yıkayın (Dünya Sağlık Örgütü, 2020). Ayrıca mümkünse yüzünüzü de yıkayın.

Tıbbi maskeler solunum yolu enfeksiyonlarının yayılmasını önlemek için kullanılabilir

Başlıca 2 tip tıbbi maske vardır: **Yüz maskeleri** ve **N95 solunum cihazları**

Yüz maskeleri yüze daha gevşek oturur ve takan kişiyi hapşırma ve öksürme kaynaklı serpintilerden ve damlacıklardan korur.

N95 solunum cihazları daha sıkı oturur ve takan kişiyi, havadaki daha küçük enfeksiyon partiküllerinden korur.

Yüz maskeleri sadece aşağıdaki kişiler tarafından kullanılmalıdır:

- ✓ Öksürme, hapşırma ve bazen ateş gibi solunum yolu enfeksiyonu belirtileri olan kişiler
- ✓ Sağlık çalışanları
- ✓ Solunum yolu enfeksiyonu olan birine bakan ya da yakın temas halinde olan kişiler

Maskeyi nasıl kullanabilirim?

- 1 Maskeyi yüzünüze takmadan önce ellerinizi en az 20 saniye yıkayın.

- 2 Maskeyi burnunuzun ve ağzınızın üzerine yerleştirin. Hiç boşluk kalmayacak şekilde sıkı bir sızdırmazlık sağlayın ve lastikleri veya kayışları sabitleyin.

- 3 Maskenin ön tarafına dokunmayın. Eğer dokunursanız ellerinizi en az 20 saniye yıkayın.
- 4 Ön tarafına dokunmadan maskeyi çıkarın. Kapalı bir kutuya atın.
- 5 Ellerinizi en az 20 saniye yıkayın.

Solunum Maskesinin Etkili Olması için Gerekli Üç Faktör

- ① Solunum Maskesi doğru bir şekilde takılıp bulaşıcılara maruz kalındığı sürece takılı durmalıdır.
- ② Kullanıcının derisiyle solunum cihazının mührü arasında açıklık kalmaması için solunum maskesi yüze tam oturmalıdır.

- ③ Solunum Maskesi filtresi içinden geçen havadaki partiküllerin %95'inden fazlasını tutmalıdır.

*Eğer maskenizin üzerinde metal bir bölme veya burun için özel bir yer varsa bu bölüm çeneye değil burunun üzerine gelmelidir

Kaynak: Ronald Shaffer, PhD; Jaclyn Krahn Cichowicz, MA; Ginger Chew, ScD; and LCDR Joy Hsu, MD, MS. CDCs, 2018. <https://blogs.cdc.gov/niosh-science-blog/2018/01/04/respirators-public-use/>

Toplum için tavsiyeler

Solunum semptomları göstermeyen bireyler:

1. Kalabalık yerlerde bulunmaktan kaçınılmalıdır;
2. COVID-19 solunum semptomları (öksürük, hapşırma vb.) gösteren bireylerden en az 1 metre uzakta durmalıdır;
3. Ellerin gözle görülür biçimde kirli olmadığı durumlarda, alkol bazlı el dezenfektanı; ellerin gözle görülür biçimde kirli olduğu zamanlarda ise su ve sabun kullanarak el hijyeni sürekli olarak sağlanmalıdır;
4. Öksürürken veya hapşırırken ağız kâğıt peçete (mendil) veya mendil yok ise kol ile kapatılmalı, kullanıldıktan sonra kâğıt peçete (mendil) atılmalı ve el hijyen tedbirleri uygulanmalıdır;
5. Elleri yıkamadan önce ağıza, buruna ve göze dokunmaktan kaçınılmalıdır;
6. COVID-19'a karşı özellikle savunmasız olduklarından, yaşlıları evlerinde veya bakım evlerinde ziyaret etmekten kaçınılmalıdır.
7. Tıbbi maske kullanımı COVID-19 dahil olmak üzere birçok viral solunum yolu enfeksiyonunun yayılmasını önlemenin yollarından biridir. Ancak sadece maske kullanmak yeterli düzeyde bir koruma sağlamaz, diğer tedbirler de mutlaka uygulanmalıdır. (Dünya Sağlık Örgütü, 2020)

[Daha fazla bilgi CDC'nin Sağlık Merkezleri, 2019 Koronavirüs Hastalığı \(COVID-19\) olduğundan Şüphelenilen veya Kesinleşen Hastalar için Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Tavsiyelerinde bulunabilir.](#) (Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezleri, 2020)

Ayakta tedavi gören hastaların bakımı için tavsiyeler

Enfeksiyon önleme ve kontrolün temel ilkeleri ve standart tedbirler, ayakta tedavi ve birinci basamak sağlık hizmeti sunucuları da dâhil olmak üzere bütün sağlık hizmeti ortamlarında uygulanmalıdır. COVID-19 için aşağıdaki önlemler uygulanmalıdır:

- Test ve temas takibinin yanı sıra triyaj ve erken tanı;
- El ve solunum hijyeninin sağlanması ve tıbbi maske kullanımının vurgulanması;
- Bütün şüpheli vakalarda temas ve damlacıklara karşı alınan tedbirlerin uygulanması;
- Belirti gösteren hastaların bakımının önceliklendirilmesi;
- Belirti gösteren hastaların beklemek zorunda kaldıkları durumlarda ayrı bir alanda beklemelerinin sağlanması;
- Belirtilerin erken tanınması, alınabilecek temel önlemler ve hangi sağlık kuruluşlarına başvurulması gerektiği hususlarında hastaların ve ailelerin eğitilmesi. (Dünya Sağlık Örgütü, 2020)

Karantina ve sevk

COVID-19 geçirdiğinden şüphelendiğiniz kişinin, semptomları kötüye veya kötüleşme ihtimali varsa hemen gereken desteği sağlayarak hastanın uygun bir sağlık merkezinde gerekli tedaviyi almasını sağlayın. DSÖ aşağıda ayrıca belirtilen durumlar dışında COVID-19 semptomları gösteren bireylerin evde bakım sunulmaması gerektiğini ifade etmektedir.

Ulusal, bölgesel ve yerel sağlık kurumunuz şüpheli olgular için bir protokol geliştirmiş olabilir; bu durumda protokollerdeki prosedürlere aşina olmanız ve uygulanmalarına destek olmanız çok önemlidir. Bu destek, gerekli durumlarda şüpheli vakaların ayrı bir odada karantina altına alınarak, hastayı uygun bir sağlık kurumuna nakil etmek için gereğince eğitilmiş ve donanımlı olan acil durum hizmetlerine haber vermeyi gerektirebilir.

Eczanede bulunan karantina odasının ideal olarak ayrı bir lavabosu olmalı, ayrıca olası kontaminasyonu önlemek ve dekontaminasyonu kolaylaştırmak içinse hastanın bekleme esnasında konforu için gerekli ama olabildiğince az sayıda eşya bulundurulmalıdır. Şüpheli olgu ilgili sağlık sistemine nakil edildikten sonra hastanın karantinaya alındığı oda/alan ve tuvalet gibi kontamine olması muhtemel diğer bölgeler uygun dezenfektan ürünü ve prosedürlerle dekontamine edilmelidir (Aşağıdaki ilgili bölüme bakınız).

Hafif SARS-CoV-2 semptomları gösteren ve enfeksiyon şüphesi bulunan hastaların evde bakımı

Dünya Sağlık Örgütü, sağlık sistemlerinin güvenliği ve kalitesi (hastalarının durumunun kötüleşmesi ihtimaline karşı) ile halk sağlığı güvenliği için şüpheli COVID-19 vakalarının hastane ortamında karantinaya alınması ve izlenmesi gerektiğini bildirmektedir.

Ayakta tedavinin mümkün veya güvenli olmaması (örn., sağlık hizmeti talebine yanıt verebilecek kaynak ve kapasitenin sınırlı olması) veya önceden bilgilendirme sonucu hastaneye kaldırılmanın kabul edilmemesi gibi bazı durumlarda, alternatif bir yerde (örn., hastanın evi) sağlık hizmeti sunumu için düşünülebilir.

Böyle bir durumda, hasta hafif semptomlar gösteriyorsa ya da kalp veya akciğer hastalıkları, böbrek yetmezliği veya bağışıklık sistemi yetmezliğine yol açan hastalıklar gibi, altta yatan başka bir kronik hastalığı olan ve komplikasyon geliştirme riski daha yüksek olan hastalar da evde tedavi edilebilir.

Buna ilave olarak, hastalar ve aileleri kişisel hijyen, temel enfeksiyon önleme ve kontrol tedbirleri, hasta olduklarından şüphelendikleri aile üyelerine en güvenli bakımın nasıl sağlanacağı ve enfeksiyonun diğer aile üyelerine bulaşmasının nasıl önlenileceği hususlarında mutlaka eğitilmelidirler. DSÖ'nün ilgili kılavuzunda bulunan tavsiyelere

Şüpheli durumlarda COVID-19 laboratuvar testi

harfiyen uymalıdır.

16 Mart 2020'de, DSÖ Genel Müdürü Dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus verdiği demeçte şu ifadeleri kullanmıştır: Enfeksiyonları önlemenin ve hayat kurtarmanın en etkili yolu bulaşma zincirlerini kırmaktır; bunu yapmak için, test yaptırmalı ve kendinizi izole etmelisiniz. Bir yangınla gözleriniz kapalı savaşamazsınız. Kimin enfekte olduğunu bilmiyorsak bu salgını durduramayız. Tüm ülkeler için basit bir mesajımız var: Test yapın, test yapın, test yapın. (Ghebreyesus, 2020)

Şu anda, COVID-19'u (SARS-COV-2 enfeksiyonu) teşhis etmek için ABD, birkaç Avrupa ülkesi, Çin, Kore ve diğer ülkelerde üretilmiş testler bulunmaktadır; bu testlerin tamamı, viral genomun farklı kısımlarını hedefleyen karmaşık polimeraz zincir reaksiyonu (PCR) veya ters transkripsiyon polimeraz zincir reaksiyonu (RT-PCR) tekniklerine dayanmaktadır.

Bazı serolojik analizler de geliştirilmektedir; ancak, bu analizler henüz kesinlik açısından moleküler tanı ile, özellikle de enfeksiyonun erken evresinde, rekabet edemezler. Özellikle bağışıklık yetmezliği olan hastalar ve yaşlılar için bu geçerlidir ve analitik performans açısından da bu testler eşdeğer değildir.

Tanı yöntemi oluşturulması istenmesi durumunda, klinik laboratuvar personeli ulusal sağlık yetkililerinden geçerli öneriler ve gereksinimler hakkında bilgi almalıdır. Aşağıdaki bağlantıda, SARS-CoV-2 için mevcut tanı seçeneklerinin kapsamlı bir listesi bulunmaktadır: <https://www.finddx.org/covid-19/pipeline/>

Testlerin hepsi, viral genom dizilimi veya hedeflenen viral gen(ler)e bağlı hassasiyet açısından eşdeğer değildir. Mevcut çeşitli tanı testlerinin hassasiyetinin bir sınıflandırmasını oluşturmak için güvenilir bir bilimsel veri mevcut değildir.

İlk "hızlı" (hasta başı) test cihazları Mart 2020'de piyasaya girmiştir; bugünlerde çoğu serbest eczane hem nazofaringeal örnekleme hem de COVID-19 (SARS-COV-2) tanı testi konusunda nereye gideceklerini öğrenmeleri için değerlendirilen hastaları yerel veya ulusal sağlık yetkililerine yönlendirmelidir. Dünya çapında serbest eczanede uygulanabilen testler sınırlı sayıdadır; bu hasta başı testler, henüz laboratuvar testlerine ihtiyaç duyulmayacak ölçüde güvenilir olmadığı için eczacılar bu testlerin güvenilirliklerine ihtiyatla yaklaşmalıdır.

İngiltere'de olduğu gibi bazı hükümetler, eczaneler de dâhil olmak üzere toplumda bu tür hızlı testlerin kullanılmamasını önermiştir; çünkü COVID-19 enfeksiyonunu serbest eczane ortamında teşhis etmek için şu anda bu testlerin güvenilirliği ve uygunluğu hakkında yayınlanmış kanıt sınırlıdır.

Bununla birlikte, test ekipmanı ve tesisleri bakımından sınırlı kapasite nedeniyle bazı ülkelerdeki düzenleyici kurumlar (Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi, FDA gibi) ve İspanya, Çin, İtalya ve Japonya hükümetleri, salgın sırasında gerekli tanı kapasitesini arttırmak için hızlı testlerini onaylamış ve/veya satın almıştır.

Hastadan örneklem (nazofaringeal örnek, burun arkasından numune alma, boğaz bezleri ve/veya nazofaringeal aspirat), klinik laboratuvarlara gittikten sonra, mevcut testlerin sonuç vermesi genellikle 1-6 saat arası sürmektedir; yeni geliştirilmiş testler ise üç saatten az sürede yanıt vermektedir; son dönemde geliştirilen yeni testler, eski testlere göre daha hızlıdır. Bu numuneler, nitelikli hemşire veya tıbbi personel tarafından alınırken bazı bölgelerde eczacılara da bu testleri uygulama yetkisi verilmiştir.

Tanı testi talebinin yerel laboratuvar kapasitelerini aşabileceği durumlarda, testler için öncelik sırası kriterleri oluşturulması önerilir ve talepler için triyaj gerekebilir. Bu öncelik kuralları, ulusal veya bölgesel yetkili makamlarla birlikte veya kılavuzlara uyarak hazırlanmalıdır.

Şüpheli vakalardan alınan örneklerin tanı testlerine dahil olabilecek, biyokimya laboratuvarlarında çalışan eczacılar için DSÖ bir ön kılavuz geliştirmiştir.

Klinik laboratuvar personelinin biyolojik sıvı numunesinin alımı sırasında semptomatik veya asemptomatik hastalara maruz kalma ihtimalinden dolayı personeli korumak için her türlü çaba gösterilmelidir. Bütün korunma tavsiyeleri ulusal sağlık yetkililerinin önerilerine (cerrahi maskeler giymek ve diğer öneriler) uygun olmalıdır.

Laboratuvarlar, ülkedeki seçilmiş referans laboratuvarlara biyolojik örneklerin gönderilmesi hususunda laboratuvar çalışanlarına bilgi sağlamak veya örnekleri göndermek ve bu konuda resmi yetkililere danışmak hususlarında son derece dikkatli olmalıdır. DSÖ, üye devletlere bu desteği sağlayabilecek laboratuvarların belirlenmesinde yardımcı olabilir. COVID-19 testi için tüm numuneler, Birleşmiş Milletler Kategori B Model Nakliye Yönetmeliklerine uygun olarak transfer edilmeli ve numune nakli için UN3373 ambalajı kullanılmalıdır.

Daha fazla bilgiyi, ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri-Yeni 2019 Korona Virüsü (2019-nCoV) İncelemesi Altındaki Hastalarda Biyolojik Numune Alımı, Taşınması ve Test Edilmesi için Ön Kılavuzdan bulabilirsiniz. (Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri, 2020).

Önemli ilaç, ekipman ve tıbbi sarfların depolanmasının sağlanması

Eczaneler, COVID-19 salgınının önlenmesi ve kontrol altına alınabilmesi için hastalığın tanı, tedavi ve önlenmesinde kullanılan ilaçların ve sağlık destek ekipmanlarının sağlanmasını garanti etmelidir.

Eczanelerde bu salgın için önemli ilaçların satın alınması, depolanması ve dağıtım işlerini düzenlemek ve klinik uygulamada gerekli ilaçları temin etmek ve envanteri belirlemek için bir eczacı belirlenmelidir.

Antiviral ilaçlar, antimikrobiyal ajanlar, antipiretikler ve analjezikler listelenmelidir. Hastanede kullanım için oluşturulan ilaç listeleri kortikosteroid gibi diğer kategorilerin yanı sıra bütün bu ilaç sınıflarını içermektedir. Termometre gibi tıbbi cihazlar ile maske ve diğer koruyucu ekipmanlar (örn., solunum maskeleri, eldivenler ve gözlükler) yeterli şekilde temin edilmelidir.

Daha fazla bilgiyi FIP'in "COVID-19: Klinik Bilgi ve Tedavi Kılavuzu"ndan (Erişim adresi: www.fip.org/coronavirus) edebilirsiniz. Önemli tıbbi sarf, ekipman ve kişisel koruma malzemeleri için yine Çin Eczacılar Birliği tarafından geliştirilen listeye, Ek 1'de ulaşabilirsiniz.

Hastaların veya karantina altındaki kişilerin zorunlu olarak evde tutulması durumunda, eczanelerin bu erişimi sağlamada oynadığı rol yalnızca COVID-19'un tedavisi için değil kullanılan ilaçların ötesine geçer ve bulaşıcı olmayan uzun süreli hastalıkların tedavilerini idame tedavilerini içerebilir.

Temizlik ve dezenfeksiyon yönetimi

COVID-19 virüsü damlacıklar ve temas yolu ile bulaştığı için hastane ve eczanelerde kontamine olması muhtemel alanlar dezenfekte edilmelidir. SARS-CoV ve MERS-CoV üzerine yapılan çalışmalar, SARS-CoV-2 virüsünün ultraviyole ışığa (UV) ve yüksek sıcaklığa (30 dakika, 56°C) duyarlı olduğunu göstermektedir. (Cinatl J Rabenau HF, 2005)

Hastanede sıklıkla kullanılanlar dahil birçok dezenfektan COVID-19 gibi zarflı virüslere karşı etkilidir. DSÖ şunların kullanılmasını önermektedir:

- Termometre gibi tekrarlı kullanılan ekipmanlar gibi sıkça kullanılan küçük malzemelerin yüzeylerin dezenfeksiyonu için %70 (h/h) etil alkol
- Yüzey dezenfeksiyonu için %0,5 (=5.000 ppm) sodyum hipoklorit.

Kampf ve ark., 22 çalışmanın analizinden, Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromu (SARS) koronavirüsü, Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) koronavirüsü veya endemik insan koronavirüsleri (HCoV) gibi insan koronavirüslerinin metal, cam veya plastik gibi cansız yüzeylerde dokuz güne kadar kalabileceği, ancak etanol (%62-71), %0,5 hidrojen peroksit veya %0,1 sodyum hipoklorit ile yüzey dezenfeksiyon prosedürleriyle bir dakika içinde etkili bir şekilde inaktive edilebileceği sonucuna ulaşmıştır. (Kampf G, 2020)

COVID-19'a neden olan virüsün yüzeylerde ne kadar kalabildiği henüz tam olarak bilinmemekteyse de, diğer korona virüsü türlerine benzediği düşünülmektedir. Bu konuda yapılan bir çalışma, korona virüsünün yüzeylerde 2 saat ile 9 gün arasında kalabildiğini göstermektedir (20).

Eczane personeli tüm çalışma ortamlarını, kullandıkları nesne ve ekipmanları mevcut temizlik ve dezenfektan kılavuzları ile ilgili yönetmeliklere uygun olarak düzenli olarak ve dikkatlice temizlemelidir. (Çin Eczacılar Birliği, 2020)

Dezenfektanlar ve kontamine nesnelere sıklıkla uygulanan yöntemler için Ek 2'ye bakınız.

Buna ek olarak, Amerikan Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri, inceleme altındaki kişilerin veya COVID-19 olduğu onaylanmış kişilerin bulunduğu veya kendi başına izole edilebileceği evlerin temizlenmesi ve dezenfeksiyonu hakkında ayrıntılı öneriler içeren bir kılavuz yayımlamıştır. Kılavuz, virüsün ortamlarda hayatta kalmasını sınırlamayı amaçlamaktadır; bu belge, temizleme ve dezenfekte etme arasında önemli bir ayırım yapmaktadır:

- **Temizlemek** mikropların, kirin ve yabancı maddelerin yüzeylerden uzaklaştırılması anlamına gelir. Temizlik mikropları öldürmez; ancak, sayılarını ve enfeksiyon yayma risklerini azaltır.
- **Dezenfekte etmek** yüzeylerdeki mikropları öldürmek için kimyasalların kullanılması anlamına gelir. Bu işlem, kirli yüzeyleri veya mikropları mutlaka temizlemez; ancak, temizlendikten sonra bir yüzeydeki mikropları öldürerek, enfeksiyon yayılma riskini daha da azaltabilir. (Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri, 2020)

Enfeksiyon kontrolü: Diğer önlemler

1. Solunum hijyeni tedbirlerini, özellikle hastalar başta olmak üzere herkes tarafından her zaman uygulanmalıdır. Solunum hijyeni, el hijyenine ek olarak öksürük veya hapşırma sırasında maske, mendil veya kol kullanılarak ağız ve burnu kapatmak anlamına gelmektedir.
2. Ağız veya burnu kapatma sırasında kullanılan materyaller atılmalı veya atılmayacaksa su ile sabun veya deterjan kullanılarak gereğince yıkanmalıdır.
3. Vücut sıvılarına, özellikle ağız ve solunum salgılarına ve fecese doğrudan temas etmekten kaçınılmalıdır. Ağız bölgesine veya solunum yollarına bakım sağlarken veya feces, idrar ve diğer ifrazatlar ile uğraşırken tek kullanımlık eldivenler kullanılmalıdır. Eldiven kullanımından önce ve sonra mutlaka el hijyeni tedbirleri uygulanmalıdır.
4. Hastalar veya hasta bakımı sırasında kullanılmış olan atık eldiven, peçete, maske ve diğer tıbbi atıklar, diğer atıklarla birleştirilmeden önce hastanın bulunduğu odada üzeri kapalı ayrı bir kaba koyulmalıdır. Ülkeler, atığın izlenmeyen açık bir çöplüğe atılması yerine, düzenli depolama sahasında tıbbi atık olarak bertaraf edilmesini sağlamak için mümkün olan her yerde tedbirler almalıdırlar. Eldivenlerin ve maskelerin hijyenik olmayan bir şekilde yeniden kullanılmasını önlemek ve deri ve giysilerin kontamine malzemelerle doğrudan temasını

önlemek için ilave önlemler gerekebilir.

5. Hastaya tahsis edilen ortamda bulunan kontamine eşyalar (örn., diş fırçası, yemek kapları gibi bulaşıklar, havlular, el bezleri, nevresim vb.) ile hastadan virüs bulaşmasını sağlayabilecek temastan kaçınılmalıdır. Yemek kapları gibi bulaşıklar, su ile sabun veya deterjan kullanılarak temizlenmelidir; bu durumda yeniden kullanılmalarında bir sakınca yoktur.
6. Komodin ve yatak başlığı gibi hastanın odasında bulunan ve hasta tarafından sürekli dokunulan yüzeyler, 1:99 (h/h) seyreltilmiş çamaşır suyu çözeltisi (%1 çamaşır suyu ve %99 su) ile düzenli olarak dezenfekte edilmelidir.
7. Banyo ve tuvalet yüzeyleri, 1:99 (h/h) seyreltilmiş çamaşır suyu çözeltisi (%1 çamaşır suyu ve %99 su) içeren dezenfektanlar ile günde en az bir kere temizlenmeli ve dezenfekte edilmelidir. Kişiler, özellikle tuvaleti kullandıktan sonra (mikropların yayılmasını önlemek için sifonu çekmeden önce tuvalet kapağını aşağıya indirerek) titiz, düzenli ve sık sık hijyen uygulamalıdır. (Sağlığı Koruma Merkezi Hong Kong, 2020)
8. Hastaların bütün kıyafetleri, yatak giysileri, havluları vb. çamaşır deterjanı ve 60-90 °C arasında su ile yıkanmalı ve iyice kurulanmalıdır. Kontamine nevresimler ayrı bir çamaşır sepetine konulmalı ve kirli çamaşırlar asla sallanmamalıdır.
9. Vücut sıvıları ile kirletilmiş yüzeyleri, giysileri ve çarşafları temizlerken tek kullanımlık eldivenler ve plastik önlük gibi korunma giysileri giyilmelidir. Ayrıca, eldiven kullanımından önce ve sonra el hijyen tedbirleri uygulanmalıdır. (Dünya Sağlık Örgütü, 2020)

Solunum yolu hastalıkları salgınlarının önlenmesi ve kontrolüne ilişkin genel rehberlik için danışılacak başka bir yararlı belge DSÖ tarafından hazırlanmıştır (Dünya Sağlık Örgütü, 2014)

Enfeksiyon kontrolü: El yıkama ve el temizliği

Eczacılar, düzenli ve doğru el yıkamanın önemi üzerine farkındalık oluşturarak ve alkol bazlı el dezenfektanlarını sağlayarak veya hazırlayarak halk sağlığının korunmasında önemli roller üstlenebilir.

Virüsün yayılmasının engellenmesi için el hijyeni son derece önemlidir. El hijyeni DSÖ'nün "El hijyeni: Neden, Nasıl ve Ne Zaman" isimli broşüründe belirtildiği gibi, su ve sabun ile veya alkol bazlı el dezenfektanı kullanarak sağlanmalıdır.

DSÖ el dezenfektanlarının %80 (h/h) oranında etanol veya %75 (h/h) oranında izopropil alkol içermesini önermektedir.

Alkol bazlı dezenfektan formülasyonlarının hazırlanması

Hesaplamalar ve formülasyon yöntemleri de dahil olmak üzere el dezenfektanlarının nasıl hazırlandığı hakkında ayrıntılı bilgi için Dünya Sağlık Örgütü'nün "DSÖ Yerel Üretim Kılavuzu-El Dezenfektanı Formülasyonları" rehberine başvurulabilir. Daha hızlı erişim için kılavuzu, Ek 3'te bulabilirsiniz).

Erişim adresi: <https://www.who.int/gpsc/5may/Guide to Local Production.pdf>

Bilgi kaynağı olarak eczaneler

Yerel bilgi gereksinimini karşılamak için eczacılar ve eczacılık meslek örgütleri bilgilendirme materyalleri (poster, el ilanı, internet sitesi, kısa mesaj, mobil uygulama bildirimleri vb.) geliştirebilir; ayrıca okul gibi toplumsal merkezlerle soru-cevap etkinlikleri

düzenleyebilirler.

FIP, bu materyallere ve diğer kaynaklara erişilebilecek ayrıca bir internet sitesi hazırlamıştır. Gelişmelerden haberdar olmak için www.fip.org/coronavirus adresini düzenli olarak takip edebilirsiniz. Farklı dillerde geliştirilmiş FIP materyallerine ek olarak, bu sayfa FIP üyeleri ve ilgili diğer örgütler tarafından geliştirilen materyaller de içermektedir ve sayfa düzenli olarak güncellenmektedir.

Ayrıca FIP, COVID-19 hususundaki kılavuzları ve en iyi uygulama örneklerinin yanı sıra üye örgütleri için savunma kaynaklarını paylaşabilmek için internet üzerinden kapsamlı bir etkinlik programı geliştirmiştir.

FIP'in dünyadaki eczacılar için birde Facebook grubu vardır ([COVID-19 and pharmacy](#))

Seyahat etmek ile ilgili endişelerin giderilmesi

İnsanlar COVID-19 bulaşmış biri ile aynı uçağa, toplu taşıma aracına veya diğer araçlara binmekten çekinebilir ve bu konu ile ilgili eczacılara danışabilirler.

COVID-19 virüsünün dünya çapında yayılması arttıkça, özellikle yaşlı, kronik veya altta yatan hastalığı olan hasta yolcuların hastalıktan etkilenmiş bölgelere seyahatlerini ertelemeleri veya iptal etmeleri ihtiyatlı bir davranış olacaktır.

İnsanlar seyahat ederken aşağıdaki sağlık tavsiyelerine dikkat etmelidir:

1. Ulusal seyahat tavsiyelerine uyun ve COVID-19 virüsünün toplumda yaygın olarak bulaştığı herhangi bir yere seyahat etmekten kaçınınız;
2. COVID-19 virüsünün toplumda aktif olarak bulaştığı ülkelere/bölgelere seyahat ederken, ateş veya solunum semptomları olan kişilerle yakın temastan kaçınınız. Onlarla temas kurmak kaçınılmazsa, cerrahi maske takın ve ülkenize döndükten 14 gün sonrasına kadar böyle yapmaya devam edin;
3. Özellikle solunum ifrazatı ile temas ettikten sonra düzenli olarak el hijyeni tedbirlerini uygulayınız. El hijyeni ellerin su ve sabun veya alkol bazlı el dezenfektanı ile temizlenmesini kapsar. Eller, gözle görülecek kadar kirli ise mutlaka su ve sabun kullanılmalıdır, değil ise el dezenfektanı kullanılabilir;
4. Öksürürken veya hapşırırken ağızınızı bir mendil veya dirseğinizle kapatın. Mendili kullanıldıktan sonra uygun bir çöp kutusuna atın ve el hijyeni uygulayınız;
5. Ağızınıza veya burnunuza dokunmaktan kaçınınız;
6. Maske kullanımı konusundaki seyahat tavsiyelerine uyun;
7. Hastaneleri ziyaret etmekten kaçınınız; bir hastaneyi ziyaret etmeniz gerekirse, cerrahi maske takın ve kişisel ve el hijyenine dikkat edin;
8. Hayvanlara (av hayvanları dahil), kümes hayvanlarına/kuşlara ve dışkılarına dokunmaktan kaçınınız;
9. Hayvan pazarlarını, canlı tavuk pazarlarını ve çiftlikleri ziyaret etmekten kaçınınız;
10. Av hayvanı eti tüketmeyin ve av hayvanı etinin servis edildiği lokantalara gitmeyin;
11. Düzgün pişirilmemiş, yıkanmamış veya soyulmamışsa, süt, yumurta ve et gibi çiğ veya az pişmiş hayvansal ürünleri veya hayvan salgıları ve dışkıları (idrara gibi) veya kirli ürünler bulaşmış gıdaları tüketmekten kaçınmak gibi gıda güvenliği ve hijyen kurallarına uyun;
12. Seyahat ederken kendinizi iyi hissetmiyorsanız, özellikle ateş veya öksürük varsa, cerrahi maske takın, otel personeline veya tur refakatçisine haber verin ve hemen tıbbi yardım alın ve
13. Ülkenize döndükten sonra, ateş veya başka belirtiler olursa derhal bir hekime danışın, yakın tarihli seyahat geçmişi ve hayvanlara maruz kalma durumlarını bildirin ve hastalığın yayılmasını önlemek için cerrahi maske takın.

Böyle bir durumda, grip ve diğer solunum yolu hastalıkları patojenleri gibi, COVID-19'un insanlar arasında ancak hasta bir insanın öksürme veya hapşırması sırasında oluşan

damlacıklar yoluyla bulaşabileceğini hatırlatmakta yarar vardır. Bu durumun seyahat esnasında gerçekleşme olasılığı yüksektir.

Dolayısıyla ateş ve öksürük şikayetleri olan hastalara yolculuk etmemeleri yönünde tavsiye verilmelidir.

Bazı ülkeler, daha ileri değerlendirme ve tedavi için semptomatik yolcuların erken tespiti amacıyla seyahatleri kısıtlamak veya yolcuları taramak için önlemler almakta ve böylece uluslararası trafikle etkileşimi en aza indirirken, hastalığın başka ülkelere taşınmasını önlemektedir.

Önlem için tarama şunları içerir: Belirtilerin/semptomların kontrol edilmesi (38°C'nin üzerindeki ateş, öksürük); etkilenen bölgelerden gelen solunum yolu enfeksiyonu semptomları olan yolcularla görüşme; semptomatik yolcuların daha ileri tıbbi muayeneye yönlendirilmesi ve ardından SARS-CoV-2 testi ve teyit edilen vakaların izolasyon ve tedavi altında tutulması. (Dünya Sağlık Örgütü, 2020)

Hastaların inkübasyon döneminde olabileceği, hastalığın erken dönemlerinde belirgin semptomlar göstermeyebileceği ve antipiretikler ile ateşin gizlenebileceği göz önüne alındığında, giriş veya çıkışta ateş ölçümü yapmak virüsün uluslararası yayılmasını durdurmanın yegâne etkili yolu değildir. Ayrıca, bu tür az fayda sağlayabilecek önlemler için önemli yatırımlar gerektirir. Yolculuk edeceklere önleme tavsiyeleri sağlamak ve varışlarında sağlık beyanlarını, uygun bir risk değerlendirmesi ve gelen yolcular için olası bir temas takibi sağlamak için yolcuların iletişim bilgileriyle birlikte toplamak daha etkili bir yoldur.

Kaynakça

- American Pharmacists' Association. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em APhA Urges Insurers, PBMs to Immediately Remove Barriers on Prescription Drug Refills for Coronavirus Preparedness: <https://www.prnewswire.com/news-releases/apha-urges-insurers-pbms-to-immediately-remove-barriers-on-prescription-drug-refills-for-coronavirus-preparedness-301022567.html>
- Associação Nacional das Farmácias de Portugal. (2020). *Portuguese community pharmacies: Preventive and security good practices for COVID-19*. Lisbon: ANF.
- Australian Government, Department of Health. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em Serious Shortage Medicine Substitution Notices: <https://www.tga.gov.au/serious-shortage-medicine-substitution-notice>
- Australian Government, Department of Health. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em Primary Care – Home Medicines Services to support the response to COVID-19: <https://www.health.gov.au/sites/default/files/documents/2020/03/covid-19-national-health-plan-primary-care-home-medicines-services-to-support-the-response-to-covid-19.pdf>
- Australian Government, Department of Health. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em COVID-19 National Health Plan – prescriptions via telehealth – a guide for pharmacists: <https://www.health.gov.au/resources/publications/covid-19-national-health-plan-prescriptions-via-telehealth-a-guide-for-pharmacists>
- Burgen, S. (28 de April de 2020). Women killed in Spain as coronavirus lockdown sees rise in domestic violence. *The Guardian*. Acesso em 8 de July de 2020, disponível em <https://www.theguardian.com/global-development/2020/apr/28/three-women-killed-in-spain-as-coronavirus-lockdown-sees-rise-in-domestic-violence>
- Canadian Pharmacists' Association. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em COVID-19 AND CONTROLLED DRUGS AND SUBSTANCES: https://www.pharmacists.ca/cpha-ca/assets/File/cpha-on-the-issues/Covid_CDSA.pdf
- Canadian Pharmacists' Association. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em Pharmacy services implemented since COVID-19: https://www.pharmacists.ca/cpha-ca/assets/File/cpha-on-the-issues/Covid_Services.pdf
- Centers for Disease Control and Prevention. (06 de March de 2020). *Environmental cleaning and Disinfection Recommendations. Interim recommendations for US Households with Suspected/confirmed Coronaviruses Disease*

2019. Fonte: Centers for Disease Control and Prevention: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/home/cleaning-disinfection.html>
- Centers for Disease Control and Prevention. (7 de March de 2020). *Interim Clinical Guidance for Management of Patients with Confirmed Coronavirus Disease (COVID-19)*. Fonte: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/hcp/clinical-guidance-management-patients.html>
- Centers for Disease Control and Prevention. (31 de January de 2020). *Interim Guidance for Healthcare Professionals*. Acesso em 1 de February de 2020, disponível em CDC - 2019 Novel Coronavirus: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-nCoV/hcp/clinical-criteria.html#foot1>
- Centers for Disease Control and Prevention. (10 de March de 2020). *Interim Infection Prevention and Control Recommendations for Patients with Suspected or Confirmed Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) in Healthcare Settings*. Fonte: https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/infection-control/control-recommendations.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fcoronavirus%2F2019-ncov%2Fhcp%2Finfection-control.html
- Centers for Disease Control and Prevention. (2020). *Three Key Factors Required for a Respirator to be Effective*. Fonte: <https://www.cdc.gov/niosh/npptl/pdfs/KeyFactorsRequiedResp01042018-508.pdf>
- Centre for Health Protection Hong Kong. (2020). *Frequently Asked Questions on Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)*. Fonte: <https://www.chp.gov.hk/en/features/102624.html>
- Centro de Informação do Medicamento - CEDIME Portugal. (2020). *Plano de contingência COVID-19 - Farmácia*. Lisbon: CEDIME.
- Chinese Pharmaceutical Association. (2020). *Coronavirus SARS-CoV-2 Infection: Expert Consensus on Guidance and Prevention Strategies for Hospital Pharmacists and the Pharmacy Workforce (2nd Edition)*. Beijing: Chinese Pharmaceutical Association.
- Cinatl J Rabenau HF, M. B. (2005). Stability and inactivation of SARS coronavirus[J]. *Med Microbiol Immunol*, 194((1-2)), 1-6. Fonte: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15118911>
- Cornejo, A. (27 de March de 2020). El CGCOF y Cruz Roja facilitarán la entrega de medicamentos a domicilio. *El Global*. Fonte: <https://elglobal.es/farmacia/el-cgcof-y-cruz-roja-facilitaran-la-entrega-de-medicamentos-a-domicilio/>
- Federfarma. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em Emergenza coronavirus e consegna farmaci a domicilio, iniziativa Croce Rossa Italiana in collaborazione con Federfarma: <https://www.federfarma.it/Edicola/Filodiretto/VediNotizia.aspx?id=20996&titolo=Emergenza-coronavirus-e-consegna-farmaci-a-domicilio,-inizia>
- Federfarma. (12 de March de 2020). *Emergenza coronavirus e consegna farmaci a domicilio, iniziativa Croce Rossa Italiana in collaborazione con Federfarma*. Fonte: Federfarma.it: <https://www.federfarma.it/Edicola/Filodiretto/VediNotizia.aspx?id=20996>
- General Pharmaceutical Council of Spain. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em Los farmacéuticos ofrecen a Sanidad la distribución gratuita de mascarillas a través de las farmacias: <https://www.portalfarma.com/Profesionales/consejoinforma/Paginas/2020-propuesta-distribucion-gratuita-mascarillas-farmacia.aspx>
- Ghebreyesus, T. A. (16 de March de 2020). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 16 March 2020*. Fonte: World Health Organization: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---16-march-2020>
- Hoylman, B. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em As Scientists Race To Develop Covid-19 Vaccine, Senate Passes Hoylman-Paulin Legislation To Expand Access To An FDA-Approved Vaccine: <https://www.nysenate.gov/newsroom/press-releases/brad-hoylman/scientists-race-develop-covid-19-vaccine-senate-passes-hoylman>
- INFARMED - Autoridade Nacional do Medicamento e Produtos de Saúde. (2020). *Orientações técnicas para farmácias no âmbito da pandemia COVID-19*. Lisbon: INFARMED.
- Kampf G, T. D. (2020). Persistence of coronaviruses on inanimate surfaces and its inactivation with biocidal agents. *J Hosp Infect*. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jhin.2020.01.022>
- Nalukwago, M., Kanyange, A. M., Ahimbisibwe, J. K., & Ebbarnezh, L. K. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em Proposal on sustainable hand hygiene in low and middle income countries : <https://www.fip.org/files/content/priority-areas/coronavirus/mo-resources/Uganda-proposal-on-sustainable-hand-hygiene-in-low-and-middle-income-countries.pdf>
- Neeltje van Doremalen, D. H.-S. (17 de March de 2020). Aerosol and Surface Stability of SARS-CoV-2 as Compared with SARS-CoV-1. *New England Journal of Medicine*. Fonte: <https://www.nejm.org/doi/10.1056/NEJMc2004973>
- Pharmaceutical Services Negotiating Committee. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em RPS guidance issued on new CD regulations for pandemic supply: <https://psnc.org.uk/our-news/rps-guidance-issued-on-new-cd-regulations-for-pandemic-supply/>
- Portuguese Pharmaceutical Society. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em Operação Luz Verde - Dispensa de medicamentos hospitalares em farmácias comunitárias e ao domicílio: https://www.ordemfarmaceuticos.pt/fotos/editor2/2019/WWW/noticias/Perguntas_frequentes_med_hosp.pdf

- Ruiyun Li, S. P. (16 de March de 2020). Substantial undocumented infection facilitates the rapid dissemination of novel coronavirus (SARS-CoV2). *Science*. doi:10.1126/science.abb3221
- Scottish Government, Directorate for Community Health and Social Care. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em Community pharmacy - Access to emergency care summary data - COVID-19 response: <https://www.sehd.scot.nhs.uk/publications/DC20200317Covid19ECS.pdf>
- Shuo Feng, C. S. (20 de March de 2020). Rational use of face masks in the COVID-19 pandemic. *The Lancet*. Fonte: <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S2213-2600%2820%2930134-X>
- Song, Z., Hu, Y., Zheng, S., Yang, L., & Zhao, R. (April de 2020). Hospital pharmacists' pharmaceutical care for hospitalized patients with COVID-19: Recommendations and guidance from clinical experience. *Res Soc Adm Pharm, In press*. doi:<https://doi.org/10.1016/j.sapharm.2020.03.027>
- United States Department of Health and Human Services. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em HHS Statements on Authorizing Licensed Pharmacists to Order and Administer COVID-19 Tests: <https://www.hhs.gov/about/news/2020/04/08/hhs-statements-on-authorizing-licensed-pharmacists-to-order-and-administer-covid-19-tests.html>
- US Department of Labor - Occupational Safety and Health Administration. (2020). *Guidance on Preparing Workplaces for COVID-19*. Fonte: <https://www.osha.gov/Publications/OSHA3990.pdf>
- World Health Organization. (2009). *Natural Ventilation for Infection Control in Health-Care Settings*. Fonte: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK143284/pdf/Bookshelf_NBK143284.pdf
- World Health Organization. (April de 2010). *Guide to Local Production: WHO-recommended Handrub Formulations*. Fonte: https://www.who.int/gpsc/5may/Guide_to_Local_Production.pdf
- World Health Organization. (2014). *Infection prevention and control of epidemic-and pandemic-prone acute respiratory infections in health care. WHO Guidelines*. Fonte: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/112656/9789241507134_eng.pdf?sequence=1
- World Health Organization. (2020). Acesso em 8 de July de 2020, disponível em Advice on the use of masks in the context of COVID-19: interim guidance: file:///C:/Users/gspin/OneDrive/Desktop/WHO-2019-nCov-IPC_Masks-2020.4-eng.pdf
- World Health Organization. (28 de January de 2020). *Advice on the use of masks in the community, during home care and in health care settings in the context of the novel coronavirus (2019-nCoV) outbreak*. Fonte: [https://www.who.int/publications-detail/advice-on-the-use-of-masks-the-community-during-home-care-and-in-health-care-settings-in-the-context-of-the-novel-coronavirus-\(2019-ncov\)-outbreak](https://www.who.int/publications-detail/advice-on-the-use-of-masks-the-community-during-home-care-and-in-health-care-settings-in-the-context-of-the-novel-coronavirus-(2019-ncov)-outbreak)
- World Health Organization. (2020). *Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public: When and how to use masks*. Fonte: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/when-and-how-to-use-masks>
- World Health Organization. (20 de January de 2020). *Home care for patients with suspected novel coronavirus (nCoV) infection presenting with mild symptoms and management of contacts*. Fonte: [https://www.who.int/publications-detail/home-care-for-patients-with-suspected-novel-coronavirus-\(ncov\)-infection-presenting-with-mild-symptoms-and-management-of-contacts](https://www.who.int/publications-detail/home-care-for-patients-with-suspected-novel-coronavirus-(ncov)-infection-presenting-with-mild-symptoms-and-management-of-contacts)
- World Health Organization. (24 de January de 2020). *Updated WHO advice for international traffic in relation to the outbreak of the novel coronavirus 2019-nCoV*. Fonte: https://www.who.int/ith/2019-nCoV_advice_for_international_traffic/en/
- World Health Organization. (25 de January de 2020). *Infection prevention and control during health care when novel coronavirus (nCoV) infection is suspected: interim guidance*. Fonte: [https://www.who.int/publications-detail/infection-prevention-and-control-during-health-care-when-novel-coronavirus-\(ncov\)-infection-is-suspected-20200125](https://www.who.int/publications-detail/infection-prevention-and-control-during-health-care-when-novel-coronavirus-(ncov)-infection-is-suspected-20200125)

EK 1: Önemli ekipman, araç ve kişisel korunma ekipmanları listesi

Kategori		İsim
Ekipman	İsteğe bağlı	Tezgah üstü plastik kalkan/siperlik perde
		Bant veya diğer işaret malzemeleri
		Pasif izleme posterleri
		Ateş ölçümü için kızılötesi termometre
		Temizlik materyalleri (basit ve bilindik)
		Temizlenecek yüzeylere uygun dezenfektan
		Alkol bazlı el dezenfektanı
Kişisel Korunma Ekipmanı*	Gerekli (hastaya 2 metreden daha yakın duruluyorsa)	Tıbbi maske (DSÖ'nün sağlık çalışanları için önerdiği standart)
	İsteğe bağlı (hastaya 2 metreden daha yakın duruluyorsa)	Göz koruması (yüz kalkanı/siperlik veya gözlük)
		Önlük (su geçirmez, uygun spesifikasyon kılavuzu için DSÖ COVID-19 hastalığı ürün paketine bakınız)
		Steril olmayan muayene eldivenleri (uygun spesifikasyon kılavuzu için DSÖ COVID-19 hastalığı ürün paketine bakınız)
	Gerekli (aerosol üretilen süreçlerin olduğu bir yerde çalışılıyorsa)	N95, FFP2 veya bunların üzerindeki standartta bir solunum cihazı (aparatu)
		Göz koruması (yüz siperliği ve koruma gözlüğü)
		Önlük (su geçirmez, uygun spesifikasyon kılavuzu için DSÖ COVID-19 hastalığı ürün paketine bakınız)
		Steril olmayan muayene eldivenleri (uygun spesifikasyon kılavuzu için DSÖ COVID-19 hastalığı ürün paketine bakınız)

*Ulusal kılavuzlara danışınız.

EK 2: SARS-CoV-2 virüsünün aerosoller ve farklı yüzeylerde kalabilme süresi ve sıklıkla kontamine olan eşyalar için dezefektan listesi

Yüzey türü/aerosol	Kalma süresi	Yarılma ömrü
Aerosoller	3 saate kadar	1,1-1,2 saat
Paslanmaz çelik	48-72 saate kadar	5,6 saat
Karton/kâğıt	24 saate kadar	3,46 saat
Plastik	72 saate kadar	6,8 saat
Bakır	4 saate kadar	0,7 saat

Kaynak: (Neeltje van Doremalen, 2020)

Aşağıdaki liste Çin Eczacılar Birliği tarafından oluşturulmuştur. Daha fazla bilgi için FIP sitesinde bulunan (İngilizce) orijinal belgeye başvurun. (Çin Eczacılar Birliği, 2020)

Dezenfekte edilecek	Dezenfektan türü	Sarf malzemeleri
Çevredeki eşya yüzeyleri	Klorin içeren dezenfektan (1.000 mg/L), klorin dioksit (500 mg/L), %75 alkol	Tek kullanımlık emici malzeme
Eller	Alkol içeren çabuk kuruyan el dezenfektanı, klorin içeren dezenfektan, hidrojen peroksit	
Deri	%0,5 İyot bazlı dezenfektan, hidrojen peroksit	
Mukoza	%0,05 İyot bazlı dezenfektan	
İç mekân havası	Perasetik asit, klorin dioksit, hidrojen peroksit	
Kirleticiler	Klorin içeren dezenfektan (5.000-20.000 mg/L), su emme kapasitesi olan dezenfektan veya çamaşır suyu tozu	
Tekstil ürünleri (Nevresim ve giysi gibi)	Klorin içeren dezenfektan (500 mg/L), etilen oksit	

EK 3: El dezenfektanı hazırlamak için DSÖ kılavuzu

Kaynak: Yerel üretim kılavuzu: DSÖ'nün Tavsiye Ettiği El Yıkama Formülasyonları (Dünya Sağlık Örgütü, 2010)

Gerekli malzemeler (Küçük hacimli üretim)

FORMÜLASYON 1:	FORMÜLASYON 2:
<ul style="list-style-type: none">• %96 Etanol• %3 Hidrojen peroksit• %98 Gliserol Steril distile veya kaynatılmış soğuk su	<ul style="list-style-type: none">• %99,8 İzopropil alkol• %3 Hidrojen peroksit• %98 Gliserol Steril distile veya kaynatılmış soğuk su

- 10 litrelik vida dişli tıkaçlı cam veya plastik şişe (1), veya
- 50 litrelik plastik tank (sıvı seviyesinin görülebilecek şekilde yarı saydam, tercihen polipropilen veya yüksek yoğunluklu polietilen) veya (2), or
- 80–100 litre kapasiteli paslanmaz çelik tank (taşma olmadan karıştırmak için) (3, 4)
- Karıştırmak için tahta, plastik veya metal bir kürek (5)
- Hacim ölçümü için mezür veya ölçüm kabı (6, 7)
- Plastik veya metal huni
- 100 mL'lik sızdırmaz kapaklı plastik şişe (8)
- 500 mL'lik vidalı kapaklı cam veya plastik şişe (8)
- Alkolmetre ve sıcaklık ölçer (9, 10, 11)

NOT

- Gliserol, nemlendirici olarak kullanılmaktadır; ucuz ve kolay erişilebilir, su ve alkolle karışabilen, toksisite oluşturmayan ve herhangi bir allerjik reaksiyonu tetiklememesi kaydıyla diğer yumuşatıcılar da kullanılabilir.
- Hidrojen peroksit: Kontamine edici bakteri sporlarının hazırlanan çözeltiden temizlenmesi için kullanılmaktadır ve çözelti için bir etken madde değildir.
- Her iki formülasyona da eklenen katkı maddeleri, açık olarak etiketlenmelidir; ağızdan alınma olasılığına karşı içeriktekiler toksik olmamalıdır.
- Diğer sıvılardan ayırt edebilmek için çözeltiye renklendirici maddeler eklenebilir; ancak, bu maddeler toksisite oluşturmamalı, allerjik reaksiyonları tetiklememeli veya antimikrobiyal etkileri engellememelidir. İlave parfüm veya boya eklenmesi, allerjik reaksiyonları tetikleme riski nedeniyle önerilmemektedir.

10 LİTRELİK PREPARAT HAZIRLAMA YÖNTEMİ

10 litrelik vida dişli tıkaçlı cam veya plastik şişeler bu işlem için uygundur.

Majistral Reçeteler:

FORMÜLASYON 1	FORMÜLASYON 2
<ul style="list-style-type: none">• %96 Etanol: 8333 mL• %3 Hidrojen peroksit: 417 mL• %98 Gliserol: 145 mL	<ul style="list-style-type: none">• %99,8 İzopropil alkol: 7515 mL• %3 Hidrojen peroksit: 417 mL• %98 Gliserol: 145 mL

Hazırlama basamakları:

1. Basamak: Kullanılacak alkol, mezür veya ölçüm dereceli geniş bir kap ile hazırlama tankına dökülür.

4. Basamak: Alkol, hidrojen peroksit ve gliserol eklenmiş hazırlama tankı 10 litre işaretine kadar steril distile veya kaynamış soğutulmuş su ile doldurulur.

2. Basamak: Mezür ile hidrojen peroksit eklenir.

5. Basamak: Preparat hazırlandıktan sonra, buharlaşmayı önlemek için tank kapak veya vida dişli tıkaç ile hemen kapatılmalıdır.

3. Basamak: Bir mezür yardımı ile gliserol eklenir. Gliserol viskoz olduğu ve silindirin kenarlarına yapışacağı için mezür steril distile veya kaynamış soğutulmuş su ile çalkalandıktan sonra kalıntı, hazırlama tankına aktarılmalıdır.

6. Hazırlanan çözelti hafifçe sallanarak veya uygun bir aparat (kürek) kullanılarak karıştırılmalıdır.

7. Basamak: Karıştırılan çözelti hemen muhafaza edilecekleri 500 veya 100 ml hacimli kapaklı şişelere aktarılmalı ve kullanmadan önce 72 saat bekletilmelidir. Bekletme boş kaptaki veya çözeltideki olası sporların ortadan kaldırılmasını sağlar.

Ürün içerikleri

FORMÜLASYON 1	FORMÜLASYON 2
Son konsantrasyon (h/h): <ul style="list-style-type: none">• %80 Etanol• %1,45 Gliserol• %0,125 Hidrojen peroksit	Son konsantrasyon (h/h): <ul style="list-style-type: none">• %75 İzopropil alkol• %1,45 Gliserol• %0,125 Hidrojen peroksit

Kalite kontrol

1. Analiz sertifikasının bulunmadığı durumlarda alkol titrasyonunu sağlayabilmek için (örn., yerel üretimde), üretim öncesi alkol konsantrasyonu alkolmetre ile ölçülmeli ve önerilen konsantrasyona ulaşabilmek için gerekli ayarlamalar yapılmalıdır.

2. Etanol veya izopropanol çözeltisi kullanıldıysa, üretim öncesi analiz zorunludur. İşlem sonunda çözelti kullanılmadan önce, alkolmetre kullanılarak alkol konsantrasyonu mutlaka ölçülmelidir. Hedeflenen son konsantrasyon düzeyinin ± 5 kabul edilebilir sınırlar dahilindedir (etanol için %75– %85).

3. Bu bilgilendirme broşüründe görseli kullanılan alkolmetre, etanol kullanımı içindir. Eğer, alkolmetre izopropanol çözeltisini kontrol etmek için kullanılacaksa, ölçek 25°C sıcaklıkta % 75'lik çözelti için %77 ($\pm 1\%$) olarak görülecektir.

Genel bilgiler

Etiketleme ulusal kılavuzlara uygun olmalı ve aşağıdaki bilgileri içermelidir:

- Kurum adı
- DSÖ tarafından önerilen el dezenfektanıdır.
- Sadece harici kullanım içindir. (KIRMIZI ETİKET)
- Göze temastan kaçının.
- Çocukların ulaşamayacağı yerde muhafaza ediniz.
- Üretim tarihi ve (varsa) seri numarası
- Kullanım: Bir avuç dolusu el dezenfektanı alınır, ellerin bütün yüzeylerine uygulanır ve kuruyana kadar eller ovalanır.
- Bileşim: Etanol veya İzopropanol, gliserol ve hidrojen peroksit
- Yanıcı: Ateş ve sıcaktan uzak tutunuz

Üretim ve depolama tesisleri:

- En uygun üretim ve depolama, klimalı veya soğuk odalarda gerçekleşmelidir. Bu odalarda ateş yakılmasına veya sigara içilmesine kesinlikle izin verilmemelidir.
- DSÖ tarafından önerilen el dezenfektanı formülasyonlarının üretimi, yerel düzeyde veya özel klima ve havalandırması bulunmayan merkezi eczanelerde 50 litreden fazla miktarlarda yapılmamalıdır.
- Saf etanol çok yanıcı olduğu ve 10°C gibi düşük sıcaklarda bile alev alabildiği için, üretim tesislerinde etanol hemen yukarıda belirtilen konsantrasyon düzeyine seyreltmelidir. %80 etanolün (h/h) ve %75 izopropil alkolün (h/h) yanma noktaları sırasıyla 17,5°C ve 19°C'dir.
- Malzemeler ve son ürün ulusal güvenlik kılavuzları ve yerel yasal gerekliliklere uygun olarak muhafaza edilmelidir.

Geçerlilik

Bu belge, 5 Şubat 2020 tarihine kadar toplanan kanıtlar temel alınarak hazırlanmıştır. Son olarak 14 Temmuz 2020 tarihinde virüs ve hastalık terminolojisine göre ve daha önce de 26 Mart 2020'de elde edilen yeni verilere göre güncellenmiştir.

Sorumluluk

Bu belge Dünya Sağlık Örgütü, ABD ve Avrupa Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri gibi saygın kuruluşlardan elde edilen mevcut veri ve tavsiyeler ışığında hazırlanmıştır. COVID-19 hakkında sahip olunan veriler hızla değişmektedir ve buna bağlı olarak bu tavsiyeler de değişebilir. Her ne kadar FIP bu kılavuzları güncel tutmak için var gücüyle çalışsa da en güncel gelişmeler ve bilgiler için bu kuruluşların internet sitesini ziyaret etmenizi tavsiye ediyoruz.

Teşekkürler

FIP, bu belgeyi hazırlayan aşağıdaki isimlere teşekkürlerini sunar:

Jaime Acosta-Gómez, Marwan Akel, Lina Bader, **Jane Dawson**, Ally Dering-Anderson, Catherine Duggan, **Julien Fonsart**, Ryan Forrey, Victoria Garcia Cardenas, Sylvain Grenier, Matthew Hung, Zuzana Kusynova, Ulf Janson, Christopher John, Trevor Jones, **Scarlett Pong**, Jasminka N Sarunac, **Eduardo Savio**, **Lars-Åke Söderlund**, **Gonçalo Sousa Pinto**, Petra Straight, **Jacqueline Surugue**, **Zhao Rongsheng**, Eeva Terasalmi, Nilhan Uzman

Uluslararası Eczacılık Federasyonu (FIP)

Andries Bickerweg 5
2517 JP Lahey
Hollanda
Tel.: +31-70-3021970
Faks: +31-70-3021999
Email: fip@fip.org

www.fip.org/coronavirus

14 Temmuz 2020 tarihinde güncellenmiştir